Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ, БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНУУДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

Газетэмнай 1921 оной декабриин 21-һээ гарана | № 265 (16488) | 1983 оной ноябриин 17, четверг | Сэн 3 мүнгэн.

Республикымнай ажалай үдэр

ЖЭЛЭЙНГЭЭ ТҮСЭБ ДҮҮРГЭНХЭЙ

Хүдөө ажахын хүдэлмэрилэгшэдэй Бүхэсоюзна социалис мүрысөөндэ оролсоһон Зэдын районой ажахынууд гүрэндэ мяха, һү, нооһо тушааха байгша онойнгоо түсэбые сүм дүүргэхын түлөө бүхы хүсэеэ элсүүлэн оролдонод. Һүүлэй дүнгөөр район гүрэндэ һү, нооһо худалдаха энэ жэлэйнгээ даабарие урагшатайгаар бэелүүлээ. Районой ажахынууд жэлэй эхинһээ хойшо тоһоной заводто бүхыдөө 103756 центнер һү тушаанхай юм. Мүнөө колхоз, совхозуудай һаалишад ерэхэ жэлэй тоосоогоор ажаллана.

Һү тушааха жэлэй түсэбэй дүүргэлтэдэ Борьёогой, «Октябрьский», «Бооцын» совхозуудай һаалиин фермэнүүдэй коллективүүд горитойхон хубитаяа оруулһан байна. Эдэ ажахынууд түсэбөө 111—117 процент дүүргэһэн юм. Тиихэдэ Оёорой, «Заречный» совхозуудай, «Мир», «60 лет Октября» колхозуудай һаалишад ехэ амжалта туйланхай.

Хони слоор үсхэбэрилдэг тус районой хонишод нарин нооһо гүрэндэ тушаахаар хараалагдаһан жэлэйнгээ түсэбые гурбан һараар уридшалһан юм. Колхоз, совхозууд Улаан-Үдын ПОШ фабрикада бүхыдөө 4945 центнер угаагдажа сэбэрлэгдэһэн нооһо тушаажа, даабаряа 105 процент бэелүүлээ. Эндэ, Оёорой, Бооцын совхозуудай, «60 лет Октября» колхозой хонишодой бригаданууд амжалтатай.

Мүнөө район дотор малай үбэлжэлгые эмхитэй һайнаар үнгэргэжэ, һү, мяха бүри ехээр үйлэдбэрилхын түлөө тэмсэл үргэнөөр дэлгэрүүлэгдэнхэй.

Д. ДАГБАЕВ.

ХОЁР МЯНГАТАН

Ниитынгээ адууһа малай үбэлжэлгые эмхитэй һайнаар үнгэргэхын түлөө республика дотороо үүсхэл гаргаһан Сэлэнгын районой малшадай, мэргэжэлтэдэй уряае һайшаан дэмжэһэн Баргажанай районой ажахынуудай һаалишад үнеэдэйнгээ һү шэмэ эрид дээшэлүүлхын тула шармайн оролдонод. Илангаяа Шитханай совхозой Шапеньковой һаалиин фермын үнинэй һаалишан Вера Ивановна Орлова эндэ онсо эрхимлэнэ. Тэрэ районой ажахынуудай бүхы 237 һаалишанай дундаһаа эгээн түрүүлэн үнеэн бүхэнһөө 2000 гаран килограмм һү абаад байна. Тиихэдэ Шитханай һаалиин фермэдэ ажалладаг А. Воронина, Л. Распопова гэгшэд баһал хоёр мянганай дабаа дабанхай. Мүн Бодоной совхозой һаалишан А. Плеханова, Хилганын колхозой Б. Эрдынеева гэгшэд хоёр мянган килограммда дүтэлэнхэй юм. Иигэжэ район дотор үнеэн бүриһөө дунда зэргээр хоёр мянган килограмм һү һаагшад улам олошоржо байна.

С. ПОТХОЕВ.

ДУЛААН, ута намар ерээ хэбэртэй. Малай бэлшэн таргалхада таатай зохид аабдаа. Үнэн сэхээр ажаллаһан малшад горитой амжалтануудые туйлаа. Жэшээнь, манай совхозой залуу үхэрнүүдэй 15 гүүртын мал адуулагшадай зурганиинь малайнгаа толгой бүриһөө сүүдхэдэ килограммһаа дээшэ нэмэлтэ шэгнүүр абаһан алдартай. Юрэнхыдөө ажахымнай туйлалтанууд һайн. Эбэртэ бодо малай дунда зэргын шэгнүүр хоногтоо 900 граммаар нэмээгдэжэ, бүхыдөө 1974 центнер һайн шанартай, хямда сэнтэй мяхан үйлэдбэрилэгдөө.

Манай гүүртынхид май һарын тэн багаар 161 гунжалаа Хасууртай голой Баруун Гойногор гэжэ нютагай зуһаланда асараа һэмди. Эндэ һэрюун тунгалаг уһаар мэлмэрһэн булагуудтай, үбһэ ногоогоор элбэг бэлшээритэй, тэрэлжэ бургааһатай, ой модотой дайда юм. Дабһан, минеральна тэжээл, орооһо тарияанай зүйлнүүд зуһаланда уридшалан асарагдаһан байгаа. Байрын гэршье дулаан. Хилээмэ барихы тусхай пеэшэн хабсаргаатай. Хашаа хорёонууд шэнэлэгдээтэй һэн. Бидэнэр, малшадые, соёлой, элүүр энхын, худалдаа наймаанай хүдэлмэрилэгшэд, ажахын хүтэлбэрилэгшэд болон мэргэжэлтэд нэгэтэшье мартаагүй.

Олоной анхарал доро ажаллахала урматай. Гурбан гэшүүдһээ бүридэһэн манай багахан коллектив эбтэй эетэйгээр ажаллаабди. Намда туһалагшаар эльгээгдэһэн Борис Доржиев ажаллаа шармайн оролдолгоор, шударгы залуу хүн. Гурбадахимнай миниин бага басаган Бадма яһала дүршэлтэй боложо ябана. Бэе бэеэ һэлгэжэ, бэлшээридэ түхэрөөн сүүдхэдөө малаа адуулаабди.

СЭЛЭНГЫНХИДЭЙ ЖЭШЭЭГЭЭР

ЭМХИТЭЙГЭЭР ЭХИЛЭГДЭЭ

Бүхыдөө 205 центнер мяхан үйлэдбэрилэгдөө гэхэ гү, али үхэр бүриһөө сүүдхэдэ дунда зэргээр 1267 грамм нэмэлтэ шэгнүүр абтаа. Энэ дүнгөөр манай ажахы район дотороо эгээл эрхимүүдэй нэгэн гэжэ тоологдоо.

Һүүлэй жэлнүүдтэ манай ажахын фермэ, гүүртэ, отарануудые даагшад малдаа үбһэ тэжээл бэлэдхэдэг звеное толгойлдог болоо. Мүн Дабаанай-Адагтахи үбэлэйнгөө байрын дэргэдэхи сабшалан дээрэ ажаллааб. Нёдондо жэлэйхитэй сасуулбал, душэн процент шахуу ехээр үбһэн һүрилэгдөө. Тэжээл бэлэдхэлгын социалис мүрысөөнэй түгэсхэлэй дүнгөөр отделени дотороо бидэ звенотоороо гурбадахи һуури эзэлээбди.

Эгээл харюусалгатай хаһа малай үбэлжэлгэдэ эртээнһээ бэлдэжэ эхилээ һэмди. Малай байрануудые заһабарилха хүдэлмэри саг болзор соогоо дүүргэгдээ һэн.

Гунжаднай һаамхай үнеэдэй болон тугалнуудые эхэдэнь табижа түлжүүлдэг фермэнүүдэй һүрэгые олошоруулха, үүлтэрыень һайжаруулха зорилготойгоор харууһалагдадаг юм. Энэ харюусалга ехэтэй даабари. Үрэжүүлэгдэһэн малаа бүридхэлдэ абажа, тугаллаха хаһыень тодорхойлхо, мүн тэдэниие амяарлан харууһалжа, дээшэлүүлэгдэһэн рационоор эдеэлүүлхэ бологдоно. Хээлитэй гунжадта хэмһээ үлүүгээр зеленко, холимол тэжээл үгэжэ болохогүй, хүйтэн уһа уухадаа, тугал хаяжархижа болохо.

Үбэлэй үедэ мал ажалай продуктнуудые үйлэдбэрилгые дээшэлүүлхэ гэһэн Сэлэнгын районой мал ажалай хүдэлмэрилэгшэдэй үүсхэлые манай совхозой малшад, зооветмэргэжэлтэд халуунаар дэмжэбэ. Тиин үбэлжэлгэдэ бэлдэхэ хүдэлмэриин түсэбөөр ажахын 3 отделенидэ, барилга-заһабарилгын бригаданууд хүдэлмэрилнэ. Харгана нютагта тугалай байра бэлдэгдээ. Эбэртэ бодо мал шахан таргалуулдаг томо байра Бүргэ тосхондо һэльбэн шэнэлэгдэнэ. Усановкада тугал бурууннуудые бүлэг бүлэгөөрнь байлгажа түлжүүлхэ дал соо забһартай шалануул шэнээр дэбдигдэбэ. Мал ажахын бусад объектнүүд, гэр байранууд болбосон түхэлтэй болгогдоно. Малшадта үбэлжэлгын хаһада туһалха хүнүүд томилогдоо. Үбһэ тэжээл ашаг олзотой, гуримтайгаар гаргашалха рацион табигдаа. Энэ жэлдэ ажахыдамнай нёдондонойхиһоо 9 мянган центнер үбһэн, 2600 центнер силос, мүн сенаж, зеленко, һолоомон ехээр бэлэдхэгдэжэ, малай үбэлжэлгын тогтууритай үндэһэ һуури табигдаһан байна. Үбэлэй үедэ мал ажалай хүдэлмэрилэгшэдэй социалис мүрысөөнэй гуримууд зохёогдон баталагдаад, малшадтай хөөрэлдөөнүүд үнгэргэгдэнэ, дайшалхы хуудаһанууд гаргагдана, харуулан ойлгуулха хэрэгсэлнүүд шэнэлэгдэнэ. Энэ хүдэлмэри совхозой мэргэжэлтэд, хүтэлбэрилэгшэд, 19 агитатор, 12 политинформатор ябуулдаг юм. Манай отделениие эрхилэгшэ В. С. Тогмитов, зооветеринарна мэргэжэлтэд Б. М. Тубшинов, Б. Г. Дашеев гэгшэд ажал хэрэгыемнай шалгана, элдэб туһа хүргэнэ. Малшадай һанаа зориг бадаруулжа, тэдэниие ажалай ехэ амжалтануудта эдэбхижүүлхэ үзэл сурталай, хүмүүжүүлгын хүдэлмэриин түсэб совхозой парткомдо табигдаа.

Үбэлжэлгын үедэ үнеэдээ һайнаар харууһалжа, һааһанай ашаар һаалишаднай үнеэн бүриһөө 1400 килограмм һү абаха гэһэн уялга баталба. Түрүү һаалишад районно Соведэй депутадууд В. Ш. Бадмажапова, Н. Ц. Дамбаева болон бусад үшөө ехээр сагаан эдеэ элбэгжүүлхэ зорилготой.

Дулаан байрада һайн шанартай тарган мяха үйлэдбэрилхэ зорилгоор 300 толгой эбэртэ бодо мал шахан таргалуулгада табигдаба. Үхэрнүүдые сүүдхэдэ 650 граммһаа доошо бэшээр таргалуулжа. тус бүриинь шэгнүүрые 350 килограммда хүргэжэ тушааха уялга абтаа.

Манай гүүртынхид зуун гунжадһаа 90 тугал абаха, нэгэшье толгой мал үхэл гарзада оруулхагүй, малнуудаа тобир тарганаар ерэхэ зунай элдин ногоондо гаргаха уялгатайбди.

Ц. ДУДАРЕЕВА,
Захааминай районой Хамнинн совхозой мал адуулагша.

ҺҮ ҺААМАА ДЭЭШЭЛҮҮЛНЭ

Зунай бэлшээриин үедэ адууһа малайнгаа ашаг шэмые эрид дээшэлүүлхээр абаһан социалис уялгаяа сүм дүүргэһэн Түнхэнэй районой «Маяк» колхозой һаалишад горитойхон амжалта туйлана. Нажарай һарануудта һаамхай үнеэдэйнгээ һү шэмые эрид дээшэлүүлхын түлэ ногоо элбэгтэй бэлшээридэ һүрэгөө һайса бэлшээһэн юм. Энээнэй ашаар тус ажахын һаалишад һү үйлэдбэрилхэ жэлэйнгээ түсэб гурбан һараар уридшалан дүүргэһэн байна.

«Маяк» колхозой һаалишад бэлэдхэлэй пунктда түсэбһөө гадуур 300 центнер һү тушаагаа. Тиихэдэ нёдондонойхиһоо 1329 центнер һү ехээр үйлэдбэрилөө.

Энэ жэлэй дүүрэтэр ажахын һаалиин фермэнүүдэй коллективүүд гүрэндэ 1350 центнер һү тушаахаар хараалаа. Түрсагдагша ажахы бэлэдхэлэй пунктда нооһо тушааха түсэбөө сүм дүүргэһэн юм.

Мүнөө колхозой һаалишад, үхэршэд малайнгаа үбэлжэлгые эмхитэй һайнаар үнгэргэжэ, ехэ продукци үйлэдбэрилхын түлөө шармайн мүрысэнэ.

Н. ДРИГЕНОВ.

УЛААН-ҮДЫН ЛЕНИНЭЙ ОРДЕНТО МЯХА-КОНСЕРВЫН КОМБИНАДАЙ КОЛБАСНА ЗАВОДТО ФАИНА ИЛЬИНИЧНА ТЮРИНАГАЙ ХҮТЭЛБЭРИЛДЭГ КОММУНИС АЖАЛАЙ ХҮНДЭТЭ НЭРЭ ЗЭРГЭДЭ ХҮРТЭҺЭН БРИГАДА ХҮДЭЛДЭГ ЮМ. БРИГАДАДАНЬ 14 ХҮН ТООЛОГДОНО. БРИГАДЫН ГЭШҮҮД СВЕТЛАНА ШМАКОВА, ЕКАТЕРИНА ЛОСКУТНИКОВА, ВАЛЕНТИНА МЯСНИКОВА ГЭГШЭД АРБАН НЭГЭДЭХИ ТАБАН ЖЭЛЭЙ ГОЛ, ГУРБАДАХИ ЖЭЛДЭ ЭРХИМ ДҮНГҮҮДТЭЙГЭЭР ХҮДЭЛНЭ. ЭНЭ БРИГАДЫН КОЛЛЕКТИВЭЙ ҮДЭР, ҺАРА БҮРИИНГӨӨ ДААБАРИИЕ ҮЛҮҮЛЭН ДҮҮРГЭДЭГ БАЙҺАН ХАДА АБАҺАН УЯЛГАНУУДАА ДҮҮРГЭХЭ НАЙДАЛ ТҮРҮҮЛНЭ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: С. ШМАКОВА, БРИГАДИР Ф. ТЮРИНА, Е. ЛОСКУТНИКОВА, В. МЯСНИКОВА.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

ХҮДЭЛМЭРИШЭН НЭРЭ ХҮНДЭТЭЙ

ПРОМЫШЛЕННОСТИИН ШЭНЖЭЛЭЛ

Агуухэ Октябриин 66 жэлэй алдарта ойе ажалай шэнэ амжалтануудаар тэмдэглэн угтаһан республикымнай промышленна предприятинуудай коллективүүдэй габшагай ажалай арбан һарын дүнгүүд согсологдобо. Буряадай АССР-эй Статистическэ управленидэ суглуулагдан бүридхэгдэһэн эдэ дүнгүүдээр хаража үзэхэдэ, республикын промышленностиин хүдэлмэришэд энэ хугасаа соо нилээд амжалтатай хүдэлжэ гараһан байна.

Арбан һарын түсэбүүд продукци худалдалгаар 100.5 процент, нормативна сэбэр продукцяар 102,0 процент бэелүүлэгдээ. Тиихэдэ ажалай бүтээсэ дээшэлүүлхэ түсэб хүн бүхэнэй товарна продукци гаргалгаар тоолоходо 100,5 процент, нормативна сэбэр продукцяар тоолоходо 102,5 процент дүүргэгдэһэн байха юм. Эндэ союзна мэдэлэй промышленна предприятинууд шалгаржа, продукци худалдаха түсэбөө 101,8 процент, ажалай бүтээсые дээшэлүүлхэ түсэбөө 101,5 процент бэелүүлээ. Харин республикын мэдэлэй промышленна предприятинууд октябрь һарада яһала һайнаар хүдэлбэшье, урдынгаа гээгдэлнүүдһээ боложо, арбан һарынгаа түсэбые продукци худалдалгаар 99,93 процентдэ, ажалай бүтээсэ дээшэлүүлгээр 99,6 процентдэ хүргэһэн байна. Республикын министерствэнүүд болон управленинүүдэй харьяата предприятинуудай ниитэ түсэбүүд продукци худалдалгаар 102,4 процент, ажалай бүтээсэ дээшэлүүлгээр 102.6 процент дүүргэгдэһэн байха юм.

Энэ амжалтата ажалай ашаар республика дотор 1 миллиард 454 миллион 402 мянган түхэригэй товарна продукци үйлэдбэрилэгдэһэн гэхэ гү, али шэнэ түсэб 5 процентээр үлүүлэн дүүргэгдэжэ амжагдаа. Эндэ «Бурятэнерго» управлениин, «Электромашина», «Теплоприбор», Таловкын түмэр-бетон хэрэгсэлнүүдэй заводуудай, «Бурятферммаш», «Буржелезобетон» нэгэдэлнүүдэй, Сэлэнгын целлюлозо-картоной комбинадай, Байгалай моденой баазын, Шулуутайн, Хоринн, Худанай леспромхозуудай коллективүүд илангаа туйлалта ехэтэй.

Тэдэнэй, мүн бусадшье түрүү коллективүүдэй оролдосото ажалай ашаар республика дотор арбан һарын түсэбһөө гадуур 46 миллион киловатт-час электрын, 21 мянган гекалори дулаанай элшэ хүсэн үйлэдбэрилэгдэһэн, 58.2 мянган тонно шүлүүн нүүрһэн олзоборилогдоһон, 512 тонно булад шүтхагдаһан, 4а сериин 3732 электродвигатель бүтээн гаргагдаһан байна. Мүн лэ түсэбһөө гадуур 2 тепловоз, трактор болон комбайнай 50 двигатель заһабарилагдажа, 65.3 мянган кубометр модон зөөгдөө.

Ниитэ дээрэнь абажа харахада, эдеэ хоолой, барилгын материалнуудай, хүнгэн промышленностиин амжалта эли тодо. Жэшээ болгон нэрлэбэл, арбан һарын түсэбһөө гадуур 336 тонно заһаһан олзоборилогдоһон, заһаһаар хэгдэһэн 517 тонно продукци, 371 тонно колбасагай зүйлнүүд, малай 153 тонно тоһон, 22 тонно сыр, 3281 тонно сагаан эдеэн, 1917 тонно гурил, 786 тонно хилээмэнэй ба 205 тонно макаронной зүйлнүүд үйлэдбэрилэгдэһэн, 6,5 мянган тонно клинкер, 9 мянган тонно цемент, 2.6 миллион барилгын хирпиисэ, 282 мянган дүрбэлжэн метр сонхын шэл гаргагдаһан, 12 мянган метр ноохон бүд, 104 мянган дотор трикотаж хубсаһан гаргагдаһан, 333 тонно ноохон угаагдаһан байна. Үшөө тиихэдэ 612 мянган түхэригтэ арадай үргэн хэрэглэлэй эд бараан гаргагдаа.

Гэхэтэй хамта, энэ түрүү коллективүүдэй амжалтануудтай зэргэсүүлэн, гээгдэлдэ орогшодой дутуу дундануудые нэрлэнгүй гарашагүй. Республикын 19 район соо-һоо дүрбэниинь (Баунтын, Яруунын, Загарайн, Сэлэнгын) арбан нэгэдэхи табан жэлэй гурбадахи жэлэй арбан һарын түсэбые дүүргэжэ шадабагүй. Эндэ илангаа республикын промышленна эгээл хүгжэлтэтэй Загарайн районой гээгдэлдэ ороһониинь харамтай.

Энэ талаар нэрлэгдэһэн районуудай партийна, совет органууд зохихо хэмжээнүүдые абаха ёһотой.

Түсэбтэ арбан нэгэдэхи табан жэлэй гурбадахи жэлэй түгэсэтэр һараһаа үлүүхэн саг үлэбэ. Ажалша коллективүүд, хүдэлмэришэ хүн бүхэнэй абаһан уялганууд тодо элирхэй. Хүдэлмэришэн ёһоор нэрээ хүндэлжэ, үгэһэн үгэдөө эзэн боложо, абаһан уялгаяа дүүргэхэ гээшэ совет ажалша хүнэй нэрэ хүндын хэрэг бшуу.

ТАСС ШЭНЭ ҺОНИН

ЛЕНИНСКЭ БА СССР-эй ГҮРЭНЭЙ ШАНГУУДЫЕ ОЛГОДОГ КОМИТЕДҮҮДҺЭЭ

1984 оной СССР-эй Гүрэнэй шангуудые олголгодо зууршалагдаха бүтээлнүүдые абалга 1983 оной декабриин 15-да дүүрэхэнь гээд СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй дэргэдэхи Эрдэм, техникын талаар Ленинскэ болон СССР-эй Гүрэнэй шангуудые олгодог комитет, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй дэргэдэхи Литература, искусство болон архитектурын талаар Ленинскэ болон СССР-эй Гүрэнэй шангуудые олгодог комитет мэдээсэнэ.

ОРОДОЙ ХҮГЖЭМЭЙ ЭЛИТЭ ЕХЭ АЖАЛ ЯБУУЛАГША

А. П. БОРОДИНАЙ ТҮРЭҺӨӨР 150 ЖЭЛЭЙ ОЙДО ЗОРЮУЛАГДАҺАН ҮДЭШЭ

Ородой хүгжэмтэ искусствын омогорхолынь ба алдар солонь болодог уран бэлигтэнэй зэргэдэ Александр Порфирьевич Бородин хүндэтэ һуури эзэлдэг юм. Ородой агуу ехэ композиторай бүхы зохёол бүтээлнүүд арадай шэнжээр, патриотизмаар, түрэл оронойнгоо гэрэлтэ ерээдүйдэ этигэл найдалаар нэбтэрэнхэй. Тэрэнэй түрэһөөр 150 жэлэй ойдо зорюулагдаһан баярай үдэшэ ноябриин 15-да ССР Союзай Ехэ театрта болобо.

Нүхэд Г. А. Алиев, В. В. Гришин, В. И. Воротников, П. Н. Демичев, М. В. Зимянин, соёл, эрдэмэй ажал ябуулагшад, ороной хүгжэмтэ олониитын түлөөлэгшэд үдэшэдэ байлсаба.

РСФСР-эй Композиторнуудай холбооной правлениин түрүүлэгшэ, СССР-эй арадай артист Р. Шедрин үдэшые нээгээ.

Арбан юһэдэхи зуун жэлэй хоёрдохи хахадай эгээл суута хүгжэмшэн боложо, Бородин ородой ба дэлхэйн соёл болбосоролой түүхэдэ үлөө юм гээд тэрэ хэлээ. Энэ үе сагта али бүхы оюун бэлигтэнэй олон байгаашье һаань, тэдэнэй дундаһаа композитор оюун бэлигээрээ, онсо өөрсэ түхэл шэнжээрээ шалгардаг.

Ородой хүгжэмтэ классикын гайхамшагта ёһо заншалнуудта, бүхы арадуудые, тэдэнэй үндэһэн соёл болбосоролые хүндэлхэ ёһо заншалнуудта композитор үнэн сэхэ һэн. Бүхы оронуудай хүн зоной бэе бэедээ улам дүтэ бололгодо, үгэеэ ойлголсолгодо туһалдаг искусствын һайн һайхан үүргые тэрэ сэгнэдэг байгаа.

Бородинай хүгжэм мүнөөнэй үе шатада тон тааруу юм гээд үгэ хэлэгшэ онсолон зааба.

Удаань Бородинай зохёолнуудһаа бүридхэгдэһэн программатай концерт харуулагдаа.

(ТАСС).

ПАРТИЙНА АЖАБАЙДАЛ

ТООСООН БА ҺУНГАЛТА

АЛДУУГАА ДАБТАХАГҮЙ...

Үнгэргэшэ һарын хуушаар Яруунын районой «Дружба» колхозой коммунистнууд сугларжа, хэзээн ажалайнгаа дүн согсолжо, арбан нэгэдэхи табан жэлэй дүүрэтэр бэелүүлхэ зорилгонуудаа зүбшэн хэлсэhэн байна.

КПСС-эй XXVI съездын түүхэтэ шиидхэбэринүүдые, илангаяа партиин Централь Комитедэй майн, ноябриин (1982 он), июниин (1983 он) Пленумүүдэй баталан абаhан айхабтар гүн гүнзэгы удха шанартай документнүүдые хэрэг дээрэнь бэелүүлхэ талаар ехэ хүдэлмэри ябуулагдаhан гэжэ эндэ заагдаа.

Үнгэрhэн хугасаада колхозой коммунистнууд болон ажалшад яhала амжалта туйлаа, гэбэшье дутуу дундануудынь олон гэжэ тоосоо. Колхозой элидхэл дотороо колхозой партиин комитедэй секретарь Д. Б. Дамбаев тэмдэглэбэ.

Гурбан жэл соо hү haажа абалга 1560 центнерээр дээшэлhэн байна. Тиихэдэ 2 дахин ехэ мяхан абтаа. Хонинной ноохо хайшалалга 112 процентдэ хүрөө. 15 мянган центнерээр ехэ ороохо таряан суглуулагдана. Мүн овощ, хартаабха яhала ехээр ургуулагдадаг болоо.

Энэ жэлдэ колхозой ажалшад урда урдынхиhаа ургашатайгаар хүдэлбэ. Нэн түрүүн малшадые абаад үзэе. Илангаяа haалишадай амжалта ехэ. Тэдэнэр гүрэндэ hү худалдаха юhэн hарынгаа даалгабари эршэмтэйгээр бэелүүлээд гадна, жэлэйнгээ түсэб болзорhоонь урид дүүргэhэн тухайгаа элидхээ. Энэнь колхозой партиин организацин тоосоото hунгалтын суглаанда ехэ бэлэг боложо үгэбэ. Тиимэhээ коммунистнууд тэдэнэй амжалтые үндэрөөр сэгнээ.

Һаалишад 8.673 центнер hү тоhоной заводто эльгээгээ. Энэнь түсэбhөө 9 процентээр ехэ болоно.

Иимэ амжалта хаанаhаа эхитэй гэхэдэ, haалишадай, мүн бусад малшадай анхаралта оролдолгын хүсэн гэжэ тэмдэглэе. Тэдэнэр үнгэргэшэ үбэлдөө ниитынгээ малые haйнаар харуулжа, тобир таргаар ондо оруулаа hэн. Энээнhээ уламжалан, ашаг шэмээ татангүй, зунай бэлшээридэ гарабан малаа шэмэтэй ноготой, уhа элбэгтэй газарта адуулаа. Тиигэжэ үнеэд hүтэй, тобир таргаар харуулагдаа. Мүнөө фермэнүүдэй коммунистнууд энэ хэмжээнэй алдуулангүй, үбэлжөөндэ орожо, байха байдалаа дулаалжа, үбэлэй гамтай түбөөр хэрэглэжэ, бусад тэжээлээр бүйлүүлжэ эхилхэ тула оролдожо байна.

Тайлуудай болон Мужыхын хоёр ехэ haалини комплексүүд энэ дээрэ тогтоё. Нэгдэхи отделениин Тайлуудай haалини комплексдо КПСС-эй гэшүүн, Ажалай Улаан Тугай орденто haалишан Вера Гавриловна Малкова хүдэлнэ. Мэдээжэ haалишан 37 үнеэ haана. Жэлэй туршада үнеэн бүриhөө 1900 килограмм hү абахаар тэрэ уялгатай. Мүнөө дунда зэргээр үнеэн бүриhөө 1512 килограмм hү haагаад ябана. Өөрынгөө уялгые бэелүүлхээр зэhэнхэй. Фермэнэй гүрэндэ hү худалдаха 9 hарынгаа даабари 107 процентээр дүүргэбэ.

Илангаяа Мужыхын комплексын haалишад эршэмтэйгээр ажаллана. Эндэхи haалишад жэл бүри социалис мүрысөөндэ иладаг юм. Мүнөөшье тэдэнэр эрхим haйн амжалтатай. Гүрэндэ hү худалдаха жэлэйнгээ түсэб болзорhоонь урид дүүргэбэ. Социалис мүрысөөндэ Ажалай Улаан Тугай орденто haалишан Надмит Цыдыповна Долгорова эрхимлэжэ ябана. Надмит Цыдыповна дүй дүршэл ехэтэй, мүрысөөндэ гансал колхоз соогоо түрүүлдэг бэшэ, мүн район дотороо эрхимүүдэй тоодо ородог haалишан юм. Суута haалишан үнеэн бүриhөө 2200 килограмм hү haаха уялга абаа hэн. Мүнөө Надмит Цыдыповна 2 307 килограмм hү үнеэн бүриhөө абажа, мүн лэ районой эрхимүүдэй тоодо оробо. Надмит Цыдыповна Долгорова өөрынгөө бэлиг дүршэлые залуушуулда дамжуулжа үгэнэ. Тэрээн hургаhан haалишад олон бий. Мүнөө өөрынгөө басаган Баярмаае мэргэжэлдэ hургаа.

Энэ фермэ дээрэ колхозой партиин комитедэй гэшүүн Еши-Ханда Цыреновна Цыренова хүдэлнэ. Тэрэ өөрынгөө даадаг 25 үнеэдые haйнаар харуулhалжа, hү ехээр haажа, социалис мүрысөөндэ хоёрдохи hуури эзэлээ. Уялгань үнеэн бүриhөө 1600 килограмм байhан юм. Мүнөө үнеэн бүриhөө 1862 килограмм hү haаба. Тиигэжэ колхозойнгоо амжалтада горитой хубитаа оруулаа. Гадна haалишадай дунда эрхим ажалаараа жэшээ харуулхаhаа гадна, ойлгуулламжын хүдэлмэридэ эдэбхитэйгээр хабаадалсана.

Гэбэшье ехэ амжалтын хажуугаар колхозой партиин организацин хүдэлмэридэ дутуу дундануудшье олон дайралдана. Үнгэрэгшэ жэлдэ үбhэ тэжээлэй яhала элбэг ондо орообошье, ниитын мал ехээр гарзалаа гэжэ тоосоото hунгалтын суглаанда тэмдэглэгдэбэ. Энэ юун дээрэhээ болоноб гэхэдэ, колхозой хүдэлмэрилэгшэдэй, мүн коммунистнуудай өөhэдынгөө уялга харюусалга багатайгаар хандаhанhаа, партиин болон гүрэнэй журам эбдэлhэнhээ уламжална. Жэшээлхэдэ, коммунист Булытоватанай гэр бүлэ малаа муугаар харуулhалжа, ехэ гэлтэ хоролтодо оруулаа. Мүн коммунист Гармажапов ажал хэрэгтээ нимэрхүүгээр хандажа, олон тул гарзалуулhан байна. Цеховой партиин организацинууд ажал хэрэгтээ муугаар хандадаг, ажалай журам эбдэдэг Тарнуева, Машанова гэгшэдые партиинhаа гаргаа.

КПСС-эй ЦК-гай июниин (1983 он) Пленумэй hүүлээр үзэл сурталай хүдэлмэри улам эдэбхижүүлэгдэбэ. Политическэ информаторнуудай бүлэгүүд, агитаторнууд ойлгуулламжын хүдэлмэри эдэбхитэйгээр ябуулна. «Знание» бүлгэмэйхид яhала олон лекцинүүдые уншаа. Гэхэтэй хамта ниитэ-политическэ хүдэлмэридэ дутуу дунданууд үзэгдэнэ.

Партийна комитет колхозой комсомолшуудай ажал хэрэгтэ анхаралаа хандуулна. Колхозой комсомолой комитедэй секретаряар залуу басаган Маринева hунгагдаhан байна. Тэрэнэй орохоор эмхидхэлэй болон ойлгуулламжын хүдэлмэри зарим тэды hэргээ. Гэбэшье залуушуулай дунда хүмүүжүүлгын хүдэлмэри haйжаруулха эрилтэ багаар табигдана.

Партийна, комсомолой гэгээрэлэй hургуулинуудта 51 коммунист, 37 комсомолшууд хабаадана. Тиихэдэ 27 коммунист haйн дураараа политическэ эрдэм мэдэсээ дээшэлүүлнэ. Марксизм-ленинизмын үндэhэ hуурийн hургуулинуудта хабаадагшад партиин дотоодын болон гадаадын политикын шухала асуудалнуудые шудална. 15 хүн политическэ hуралсалhаа сүлөөлэгдэнхэй. Экономическа hуралсалда 75 хүн хабаадана. Мүнөө жэлдэ урдынхидаал адли коммунис ажалай 2 hургуули хэшээлнүүдээ эхилээ. Хэшээлнүүдэй шанарыень haйжаруулха гэhэн шэнэ эрилтэдэ харюусаха талаар али болохо хэмжээн абтана, теэд үшөөл haнаhанда хүрэнэгүй. Тиимэhээ хэшээл бүхэнэй шанарыень haйжаруулха хэрэгтэ улам ехэ анхарал хандуулагдаха болоно.

1983—1984 онуудай hуралсалай жэлдэ политическэ hургуулинуудта хабаадагшад олониитын дунда ойлгуулламжын хүдэлмэри ябуулха хэрэгтэ бүри үргэнөөр хабаадуулагдаха байна. Гадна журам haйжаруулха асуудал шагнагшадай дунда үргэнөөр зүбшэн хэлсэгдэжэ, энээниие бодотоор бэелүүлхэ талаар тодорхой хэмжээн абтаха зэртэтэй.

Д. ГАРМАЕВ.

Үзэл сурталай хүдэлмэрие — комплексно гурим...

КОММУНИС ХАРА... БОДОЛТОЙГОО...

УЛААН-ҮДЫН РАЙОНОЙ «ЗНАНИЕ» БҮЛГЭМ... ОРОНГЫН ЭХИН ОРГАНИЗАЦИИН ТҮРҮҮЛЭГ... Л. Д. ЛОЩИНОВАГАЙ ХӨӨРӨӨНЬӨӨ

—Үзэл сурталай, ниитэ-политическэ хүдэлмэриин талаар партимнай бидэнэй урда ехэ зорилгонуудые табинхай. Туйлаhан амжалтануудаа тоб гэжэ тодоор харуулжа, шиидхэхээр болоhон шэнэ асуудалнуудые гүнзэгыгөөр шэнжэлхэ уялгатайбди.

Нэн түрүүн уншадаг лекцинүүдэй тематикые зүбөөр тодорхойлхо хэрэгтэй. Партиин дотоодын ба гадаадын политикын асуудалнууд эндэмнай гол hуури эзэлхэ ёhоороо эзэлнэ. Тиин темэнүүдые үндэhэ баримтагүйгөөр, таамаг шэлэжэ болохогүй. Эдэмнай хоорондоо нягта холбоотой байха ёhотой. Тиихэдээл лекционно хүдэлмэри табигдаhан зорилгодоо хүрэхэ аргатай боложо, үрэ нүлөөнь дээшэлхэ ха юм.

«Знание» бүлгэмэй манай эхин организациин хүдэлмэриин түсэбүүдые зохёон табиха хэрэгтэ ехэ анхарал хандуулнабди. Организацидамнай 20 лектор ородог юм. Тэрэ тоодо Оронгын совхозhоо 7, дунда hургуулиhаа—6, «Госкомсельхозтехникын» отделениhээ —3, Сэлэнгын геолого-бэдэрэлгын экспедициhээ 3 хүн ороно. Эдэмнай гол түлэб дээдэ эрдэмтэй мэргэжэлтэд, хүтэлбэрилэгшэд болоно. Олонхи лекцинүүдээ өөhэдынгөө коллективүүдтэ уншадаг байна. Уншагшадайнгаа бүридэлые haйн мэдэхэ тула темэнүүдээ зүбөөр шэлэжэ, зохихо арга хэрэглэн, тэрэнээ тайлбаридаг гээшэ. Жэшээнь, совхозой хүтэлбэрилэгшэд темэ бүхэнөө коллективэйнгээ шиидхэжэ байhан үйлэдбэриин хэрэгүүдтэй холбодог.

КПСС-эй ЦК-гай майн, ноябриин (1982 он), июниин (1983 он) Пленумүүдэй материалнуудые тайлбарилан ойлгуулха талаар организацимнай горитой хүдэлмэри бэелүүлээ. Лектор гэжэ нэрэ зэргэтэйшье haа, гэшүүднай гансал лекцинүүдые уншадаг бэшэ, харин аргатай байбал, политинформаци, хөөрэлдөөнүүдые үнгэргэдэг байха юм. Тиигээд Пленумэй материалнуудтай haйса танилсаhан, шудалhан хойноо организациин гэшүүд сугларжа, ойлгууламжын хүдэлмэриин түсэб баталаад, тус тус темэнүүдые хубаажа абадаг байна.

Илангаяа Эдеэ хоолой программа бидэндэ хабаатай гээшэ ааб даа. Тиимэhээ партиин табиhан энэ программаhаа уламжалан, манай коллективүүдэй шиидхэхэ зорилгонууд тодорхойлогдоно ха юм. Шагнагшаднай эдэ мэтэ асуудалнуудаар ехэтэ hонирходог гээшэ. Энээн тухай бүри гүнзэгы, бүри hонирхолтой лекцинүүдые шагнаха дуратай байhанаа мэдүүлдэг. Эдэ хүсэлнүүдыень саг соо дүүргэжэ шадаагүй haа, өөрынгөө хүдэлмэрие хангалтатай гэжэ тоолохо эрхэгүйбди.

Эдеэ хоолой программа тухай лекцинүүдые манай организациин гэшүүд: совхозой профкомой түрүүлэгшэ П. Н. Нимаев, партбюрогой секретарь Ч. Л. Ринчинов, ахамад экономист М. В. Саломатина гэгшэд уншаа. Жэшээнь, совхозой ахамад экономист Мария Васильевна Саломатина үзэл сурталай хүдэлмэридэ эдэбхи түгэсөөр хандадаг. Энэ хүмнай дүй дүршэлөөрөө, мэргэжэлээрээ ниилээд баян болонхой. Совхозой үйлэдбэриин ашаг үрые дээшэлүүлхын хойноhоо угаа ехэ оролдолго гаргадаг. Тэрэнэй хэhэн зууршалга, тодорхойлолтонуудай ажахын үрэ дүнгүүдэй haйжарха хэрэгтэ нүлөө үзүүлhэниинь лабтай. Тиин байгша ондо Оронгын совхоз олон жэл соо түрүүшынхеэ гарзагүйгөөр гараханъ гээшэ. Тиихэhээ байтагай бүри 400-гаад мянган түхэриг олзотой байха. Энэнь манай коллективэй ехэ амжалта гээшэ гэжэ Мария Васильевна ойлгуулдаг. Гэхэтэй хамта юунэй ашаар энэ амжалта туйлагдааб гээд тэрэ лекци соогоо эли тодоор харуулаадхидаг. Ушарынь гэхэдэ, парти, правительствын тогтоолоной ёhоор, байгша онhоо хүдөө ажахын продуктнуудые худалдан абаха үнэ сэнгүүд горитой дээшэлээ hэн. Тиихэдэ гүрэнэй зүгhөө мүнгэнэй ниилээд ехэ туhаламжа үзүүлэгдээ. Мүн таряан ажалай гаргашануудаа яhала доошолоо. Эдэ бүгэдые хараада абан, ажалайнгаа бүтээсые улам дээшэлүүлхэ, экономическа хүдэлмэрие haйжаруулха зэргэтэйбди. Тиихын тула дунда шатын хүтэлбэрилэгшэдые, haалишад, малшад, механизаторнуудые тооложо hургаха хэрэгтэй гэжэ М. В. Саломатина хэлэдэгшье, өөрөөшье энэ талаар оролдолго гаргадаг байха юм. Таряан ажалда хамтын подряд нэбтэрүүлхэ хүдэлмэридэ ахамад экономистын оруулhан хубита мүн лэ ехэ. Таряан ажалай гаргашануудые 18 процентээр бага болгоhоной ашаар 147 мянган түхэригэй олзо байгша ондо абтаа. Тодорхой иимэ баримтануудые хэрэглэжэ, лекци уншахадань, хэзээшье hонирхолтой байгаа юм ааб даа. Иимэрхүү лекцинүүдэй hүүлээр ажалшаднай амжалтануудайнгаа эшэ үндэhые ойлгожо, партиин мүнөө үеын эрилтэнүүдтэй зохилдуулан, дутуу дундануудаа элирүүлдэг гээшэ.

Манай үзэл сурталай бага зэргэшье hуларhан ушар буржуазна үзэл сурталай хүсэтэй болоhые гэршэлнэ ха юм гэжэ В. И. Ленин hургадаг hэн. Энэнь мүнөөшье зүбтэй. Хүн хадаа энэ юртэмсэ дэлхэйн жама ёhые ойлгохо, бодомжолон үзэхэ, бэе бэетэеэ харилсаха, hанал бодолоо андалдаха гэhэн түрэлхиин зайлашагүй табисууртай юм. Эдэ бүгэдыень анхарангүй байжа болохогүй. Ажал ябуулгынь хүтэлбэри болохо суртал hургаал хүндэ дурадхаха хэрэгтэй. Оюун бодолыень эзэлхэ түрүү үзэл сурталай баримта, заабаринуудые саг сооньүгөөгүй haаш, манай үзэлдэ харша hургаалда аб...

Хяагтын үргэн талын дундуур хонин hүрэг бэлшэнэ. Хазаар моритой хүнгэн янзын хүн тэрэниие ээрэн, урагшаа, хойшоо гүйлгэнэ. Энэмнай Мөөрөөшын совхозой hубай хонидой отарые даагша Борис Дабаевич Гармажапов гээшэ.

— Би гурбадахи жэлээ хонишоноор хүдэлжэ байнаб. — гэжэ тэрэ хөөрэнэ.— Урдань олон жэлдэ механизатор ябаhан хүм. Угай малшан хүн хадаа хонин ажалда оро гэжэ совхозой дирекциин дурадхахада, арсаагүй hэм.

Үнэхөөрөөшье, Борис Дабаевич үбэлэй хурьгадые даажа абаад, тэдэнэйнгээ шэгнүүрые энэ зундаа 42 килограммда хүргэжэ шадаа. Тиихэдэ хонин бүриhөө дунда зэргээр 4 килограмм 200 грамм ноохо хайшалаа.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Б. Д. Гармажапов.

А. ШОНЖОЛОВОЙ фото.

ЭДЕЭ ХООЛОЙ ПРОГРАММА—БҮГЭДЭ АРАДАЙ ХЭРЭГ

ХҮРЬҺЭНЭЙНЬ БҮРИДЭЛЫЕ АНХАРХАДА...

Буряад оронoймнай байгаалиин эрхэ байдал бултанда мэдээжэ гээшэ. Жэлэй туршада 200—300 миллиметр шииг нойтон ородог юм. Тиимэhээ газар элдүүрилэгшэдтэ үрэжэлтэ хүрьhыень аша үрэтэйгөөр ашаглаха эрилтэ табигдана. Республика доторнай хура бороо зунай хоёрдохи хахадта элбэгээр ородог тула таримал ургамалнуудай ургахада биратай туhа хүргэдэггүй байха юм. Хабарhаа нажарай хахадлатар хүйтэн, ган гасуур, hалхитай байхадань, газарай хүрьhэн түргэн хатажа, таримал ургамалнуудай, мүн бэлшээриин ногооной гараса ниилээд хойшолуулагдажа, хүдөө ажахыда горитойхон бэрхэшээл ушаруулдаг байна. Энэ үе соо хура бороогой ороогүй дээрэнээ хуурай талата, талата газарта ургамалнууд үндэhөөрөө сайhаар хатажа, элhэн губидал адли хуурай хахир hалхяар эшхэрдэг юм.

Зунай хоёрдохи хахадта — июль, август hарануудта хура бороогой ороходо гандаhан тала дайда үнгэ шарайгаа хубилдагшье haа, ургамалнуудай ургасые эрид дээшэлүүлжэ үрдинэгүй. Тиимэhээ республикымнай ажахынуудай, районуудай мэргэжэлтэд эрдэмэй үндэhөөр тодорхойлогдоhон зональна гурим үргэнөөр дэлгэрүүлжэ захалhан байна.

Газарай хүрьhэнэй үрэжэлтэ хубииень доошолуулангүй аша үрэтэйгөөр ашаглахадаа, нютагайнгаа байгаалиин эрхэ байдалда тааpahан түрүү онол аргануудые, тодорхойлбол, зональна гурим үргэнөөр нэбтэрүүлхэ хэрэгтэй. Мүнөө үедэ республика доторнай зональна гурим зохёогдонхойшье haа, удаанаар дэлгэрүүлэгдэнэ.

Газараа зональна гуримаар элдүүрилжэ, тарилга хэхын тула хүдөө ажахыда ашаглагдадаг газар дайда дүрбэн зоно болгогдон хубаарилагданхай юм. Тодорхойлбол, хуурай талата, ой модотой, тэдэдэггүй хүрьhэтэй хүбшэ тайгата зоно болгогдон хубаарилагдаhан юм. Зоно бүхэндэхи газарайнь хүрьhэнэй адли бэшэ байhые хараада абажа, зоно бүхэндэ үшөө 11 зоно байгуулагданхай. Иигээд ерэхэдээ зоно бүхэн байгаалиингаа болон газарайнгаа хүрьhэнэй бүридэлөөр илгагдажа хубаарилагдаа юм.

Хуурай талата зонодо элhэлиг хүрин хүрьhэтэй 1,5 миллион гектар газар оруулагданхай. Элhэлиг хүрин хүрьhэтэй энэ зонын үрэжэл бусадhаа муу байхаhаа гадна, түргэн гандадагаараа илгарна. Уhалагдадаггүй иимэ газарта тарилга хэхэдээ, хохидолтойшье байжа болохо. Иимэ зонын газарай хүрьhэн hалхинда үлеэлгэжэ муудадаг байха юм. Тиимэhээ тус зонодо ородог ажахынууд, районууд газараа заабол уhалжа байха ёhотой гэхэ гү, али уhалагдадаг газараа улам үргэдхэжэ байха болоно.

Хуурай талата зонодо гурбан —Урда, Үдын, Баргажанай зоно байгуулагданхай.

Талата зоно хүрьhэнэйнгөө талаар хуурай талата зоноhоо дээшэ байхаhаа гадна, түргэн, гандадаггүй байhаараа илгаатай. Хүрьhэнэй үрэжэлэй, бусадhаа haйншье haань, hалхинда үлеэлгэжэ муудалгатай эрид тэмсэхэ эрилтэ табигдана. Энэ зонодо хоёр—Бэшүүрэй—Мухар-Шэбэрэй, Петропавловка—Ториин зоно байгуулагданхай.

Ой модотой, тала газартай зоно байгаалиингаа, хүрьhэнэйнгөө бүридэлдэ олон янзын байhандаа дотороо дүрбэн зоно боложо хубаарилагданхай. Жэшээлбэл, Прибайкалиин ой модотой, тала газартай зонодо Кабанскын, Прибайкалиин, Хойто-Байгалай районууд оронхой. Эдэ районуудай газар дайдын хүрьhэн зүлгэжэhэн, ойн намагшаhан үрэжэлтэй юм. Түнхэнэй (Саяанай дэргэдэхи) зонодо тэрэл район ородог, хүрьhэнэйнгөө талаар дээрэ дурсагдагша зонотой адлирхуу гээшэ. Захааминай ой модотой, талата зонодо газарынь ойн зүлгэшэhэн хүрьhэтэй юм. Эндэ байгаалинь ниилээд шэмэрүүн хүйтэн, ургамалнуудай ургаха хаhа оройдоол 70 үдэрэй туршада үргэлжэлдэг байна. Яруунын гэдэдэггүй хүрьhэтэй, ой модотой тала газартай зонодо Яруунын районhоо гадна, Витимэй хадалиг жэгдэ газарай зарим хубинь оролсоно. Хүрьhэнэйнь үрэжэл ойн хара боро үнгэтэй, мүн хара шоройhоо бүридэнхэй байдаг. Эндэхи хүрьhэн юрэнхы дээрээ үрэжэлөөр haйн гэжэ тэмдэглэлтэй. Гэбэшье мүнхэдөө гэдэдэггүй хүрьhэтэй hэн тула таримал ургамалнууд haйнаар ургадаггүй байна.

Прибайкалиин, Түнхэнэй, Захааминай зононуудта газарайнь үрэжэл haйжаруулхын тула органическа үтэгжүүлгэ ехээр хэрэглэхэ эрилтэ табигдана. Илангаяа Прибайкалиин, Түнхэнэй районуудта наг шэбхэ гаргажа тараагаад, олон жэлэй ногоо тарихада, ашагтай байхаар hанагдана. Мүн торфтой холигдоhон минеральна үтэгжүүлгэ оруулхадаа, кальцитай бодос гэхэ гү, али гектарай 0,5—1,0 центнер хүртэхөөр цементын тооhо холилсоходо haйн. Захааминай, Яруунын районуудта органическа үтэгжүүлгэ оруулхаhаа гадна, олон жэлэй ногоо тарихада таарамжатай байха.

Гэдэдэггүй хүрьhэтэй тайгын зонодо Ахын хадалиг үндэр газар, Муйска гол, Витимэй хадалиг жэгдэ газар оршодог байна.

Энэ зонодо хододоо хүйтэн байдаг тулань гол түлэб малай тэжээл үйлэдбэрилэгдэнэ. Илангаяа Муйска голдо байгаалинь таарамжатай дулаан юм. Эндэ газар таряалан үргэнөөр эрхилхэдэ зохид гэжэ элирүүлэгдэнхэй. Хэрбээ эндэ тон зүбөөр агротехникэ хэрэглэжэ шадабал, ешмээнэй, хартаабхын болон тэжээлэй ургамалнуудай баян ургаса ургуулхаар юм. Мүн Муйска голдо бүхыдөө 1,5 миллион гектар газар хүдөө ажахыда ашаглагдахаар юм. Тэрэнэй 1,0 миллион гектартань тэжээлэй элдэб ургамалнуудые тарихада болохо.

Газар дайдаяа зоно болгон хубаарилхадаа, түрүү агротехникэ хэрэглэхээр байгаалиинь, хүрьhэнэйнь бүридэл хараада абтаа hэн.

Мүнөө үедэ колхоз, совхозуудта газарай хүрьhэ тодорхойлhон карта бии юм. Зүгөөр агрономическа албанай хүдэлмэрилэгшэд нютагайнгаа байгаалиин эрхэ байдалые хараада абажа, хүрьhэнэй картын ёhоор хүдэлмэреэ зохёожо ябуулха болоно. Заримдаа ажахынуудай мэргэжэлтэд газараа элдүүрилжэ тарилга хэхэдээ, газарай хүрьhэнэй бүридэлые шэнжэлhэн материалнуудаа ирагжа хараншьегүйгөөр, ажалаа ябуулдаг гээшэ. Эдэнэр заабол газарайнгаа хүрьhэ хамгаалха эрилтэ будуулигээр хазагайруулжа, заhаршагүй хохидол ушаруулдаг байха юм. Энэ ехэ дутагдал мүн. Саашадаа газарай хүрьhэ хамгаалхаар түрүү онол арга үргэнөөр хэрэглэхэ хэрэгтэй. Энээн тухай удаадахи статья соо дэлгэрэнгыгээр бэшэгдэхэ юм.

И. ИШИГЕНОВ,
Буряадай хүдөо ажахын институдай кафедрые даагша, профессор.

Совет орон доторо

ХЛОПОК ХУРЯАЛГА ТҮГЭСХЭГДЭЖЭ БАЙНА

ТАШКЕНТ. Узбекистанай таряашад «сагаан алтанай» үндэр баян ургаса хуряахын түлөө тэмсэлэй түгэсхэхы шатада оронхой. Ташкентскэ, Сурхандарьинска болон бусад областьнуудай полинууд дээрэ хлопок хуряалгын машинануудтай хамта курак хуряалгын машинанууд гаргагдаба. Тэдэнэр үшөө задараагүй хлопогой буурсагуудые суглуулха болоно.

Механизаторнууд hүүлшынгээ нөөсэнүүдые хэрэглэнэ. Ургасын эхэнхи хубинь суглуулагдаа. Бүри haяхан болотор саб сагаан хүнжэлөөр хушагданхай байhан плантацинууд дээрэ ногоон, үшөө задараадүй, хлопогой буурсагууд үлэнхэй.

Хуряалгын нэгэ звено болодог механизаторнууд А. Дусанов, А. Убайдуллаев, М. Саматов гэгшэд тус тустаа Аккурганска районой «Азат» гэжэ колхоздо 150 — 200 тонно хлопок хуряанхай. Энэнь Ташкентскэ область дотороо эгээл эрхим дүн болоно.

Тиин дүй дүршэлтэй механизаторнууд ондоо комбайнуудта hуухадаашье, баhал шадамар бэрхээр хүдэлнэд. Тэдэнэй звено оньhожоруулагдамал комплексын бүридэлдэ ородог. Эндэ заhабарилгын албан, хангалгын звено haйнаар хүдэлдэг. Курак хуряалга дээрэшье хүдэлмэриин үндэр эршэ туйлаха гээшэ механизаторнуудай гол зорилго болоно. Түрүү звеногой гэшүүн бүхэн даабариин ёhоор үдэр соо 1 тонны оронд хоёр тонно хлопок-сырец тушааhан байна.

Мүнөө жэлэй үндэр социалис уялгануудые нэрэтэй солотойгоор дүүргэхын тула республикын бүхы механизаторнууд эршэмтэй шангаар хүдэлхые оролдоно.

РАДИОЗАВОДОЙ ЕХЭ АМЖАЛТА

АЛЕКСАНДРОВ (Владимирска область). Эндэхи радиозаводой Ажалай алдар солын музейдэ үшөө нэгэ экспонат нэмэбэ. Предприятиин конвейерhээ болзорhоо урид бүтээн гаргагдаhан «1000000» номерой «Рекорд» гэhэн үнгэтэ телевизор эндэ табигдаа.

«Рекорд» гэжэ телевизорнууд алдарта түүхэтэй юм. Совет гүрэнэй байгуулагдаhаар 50 жэлэй ойн баярай урда тээ 1967 оной ноябрьда радиозаводой коллектив түрүүшын иимэ үнгэтэ телевизор бүтээн гаргаhан юм. Орёо хүшэр үйлэдбэриин ургалтын эршэ тухай тоо, баримтанууд гэршэлнэ. Хэрбээ түрүүшын хахад миллион үнгэтэ телевизорнууд 13 жэл соо бүтээгдэhэн байгаа haань, хоёрдохи хахад миллион телевизор үйлэдбэрилхын тула оройдоол гурбан жэл хэрэгтэй болоо.

Тэдэнэй шанарые дээшэлүүлгэдэ онсо анхарал хандуулагдана. Үйлэдбэрие нарижуулан haйжаруулhанай, шэнэ техникэ ба технологи нэбтэрүүлhэнэй ашаар энэ туйлагдана. Жэшээнь, эндэ модуль гэhэн шэнэ конвейер хүдэлгэгдэжэ эхилэнхэй.

Жэлэй дүүрэтэр үнгэтэ телевизорнуудые үйлэдбэридэ үшөө 2 модуль ашаглалгада оруулагдахаар хараалагдана. Энэнь жэл бүри 250 мянган телевизор үйлэдбэрилхэ арга олгохо юм.

(ТАСС).

КРАСНОЯРСКА ХИЗААР. 6,4 миллион киловатт электрын элшэ хүсэ үйлэдбэрилхэ арга боломжотой Енисей мүрэн дээрэхи асари томо Саяно-Шушенска ГЭС баригдажашье байна, элшэ хүсэ үгэжэшье эхилээ. Мүнөө үедэ энэ ГЭС-эй зургаан агрегат ашаглалгада үгтэнхэй. Түрүүшын энергоблогой ашаглалгада үгтэhэнhөө хойшо оронoй Ниитэ нэгэн элшэ хүсэнэй системэдэ 29 миллиард киловатт-час дамжуулагданхай. Үлөөшэ дүрбэн агрегадынь хабсаргагдажа дүүрэхэ болонхой. Хойто жэлдэ тэдэнэй хоёрынь хүдэлжэ эхилхэ юм. Хоёр зуун табин метр үндэртэй ГЭС-эй хаалта бодхоогдожо дүүрэхэеэ байна.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Саяно-Шушенска ГЭС-эй баригдажа байгаа доодо тала харуулагдана.

ТАСС-ай фотохронико.

ФЕРМЫН НӨӨСЭНҮҮД

ОРЁЛ. Хамтын подряд ба ажалаа оньhон аргаар дүүргэдэг байhаниинь Орловско областиин Орловско районой малшадай амжалтын гол нүхэсэлнүүд болоно. Һаяхан районой hү haалиин фермэнүүдэй хүдэлмэрилэгшэд жэлэйнгээ түсэбые дүүргээд, даабариhаа гадуур гүрэндөө hү тушаажа захалаа. Бүхыдөө 30 мянга шахуу тонно эдеэ хоолой үнэтэ зүйл болбосоруулгын предприятинуудта оруулагдаа. Жэлэй дүүрэтэр малшад үшөө 2,5 мянган тонноhоо бага бэшэ hү haахые хараална.

Ажал хүдэлмэрсэ шэнээр эмхидхэдэг, хүдэлмэриин haйн эрхэ байдал байгуулдаг байhаниинь Орловско область дотор мал ажал хүгжөөлгын онсо шэнжэнь болодог. Эндэ бүхы haлбаринь хамтын подрядаар хүдэлдэг болонхой. Энэнь мүнөө жэлдэ малай ашаг шэмые горитойгоор дээшэлүүлхэ арга олгоо.

(ТАСС).

ШЭНЖЭЛГЭ-ТУРШАЛГЫН АЖАХЫ

ХАДАТА АЛТАЙН автономито областиин «Чергинский» гэжэ совхозой бааза дээрэ СССР-эй Наукануудай академиин Сибириин отделениин туршалгын ажахы байгуулагдажа эхилбэ. Энэ хадаа АН-ай СО-гой Цитологи ба генетикын институдай директор академик Д. К. Беляевай үүсхэлээр эмхидхэгдэһэн юм.

— Организмуудай уг залгамжалалгые хубилгаха талаар ехэ амжалта туйлагдажа, хэдэн бодото зорилгонуудые шиидхэхэ арга олдоо. Гэбэшье уг залгамжалалгые хубилгаха онол арганууд олонхи ушарта ургамалнуудта һайнаар хэрэглэгдэнэ. Тиигэжэ ургаса ехэтэй шэнэ түхэлэй ба сортын ургамалнууд бии болгогдонхой. Харин амитадые, түбхын түрүүндэ хүдөө ажахын амитадые абабал, эндэ шэнэ онол арганууд хүсэд ехээр хэрэглэгдэнэгүй. Харин шэнжэлгэ ба туршалга хэхын тулада элдэб олон янзын ба үүлтэрэй амитадтай байха хэрэгтэй. Тэдэнэй дунда хоморой болоһон амитад ехэ һуури эзэлхэ зэргэтэй. Бэе бэеһээ ехэ холо болошоһон үүлтэрэй малнуудай шуһа холисолдуулхада, ямар гайхамшаг үрэ дүнгүүд туйлагданаб гэжэ бидэнэй хэдэг туршалтанууд харуулаа. Мүнөөмнай белогой улам дуталдадаг болоһон саг гэшэ. Тиимэһээ малай уг залгамжалалгые хубилган, ехэ мяхатай үүлтэрэй малнуудые бии болгохо зорилго табигданхай. Эгээл тиимэһээ бидэ правительстваДа хандажа, шэнжэлэлгэ хэхыемнай нэгэ ажахые бидэндэ даалгыт гэжэ гүйһан байнабди. Тэрэмнай дэмжэгдэжэ, таарамжатай ажахы ооһэдөө шэлэжэ олготы гэһэн байгаа. Сибиреэр һайса ябуулгаһанай һүүлээр энэ «Чергинский» гэжэ буга ногооной совхоз дээрэ тогтожо, эндэ туршалгын ажахы эмхидхэжэ эхилбэбди,— гэжэ академик Д. К. Беляев хөөрэнэ.

— Тус совхоз Академгородогһоо балайшье холо бэшэ юм. Асфальтаар ябабал, 500 километр болодог. Үгы гэбэл, Горно-Алтайск хүрэтэр багахан саг соо самолёдоор хүрэжэ болоно. Тус совхоз ой тайгатаяа хамта 100 мянга гаран гектар газартай. Тэрэнь элдэб олон янзын тула элдэб түхэлэй ба үүлтэрэй малнуудые байлгаха арга олгохо,— гэжэ академик хэлэбэ.

Эрдэмтэд энэ совхоздо 1980 ондо ерээ һэн. Тэрэ үедэ совхоз хоёр миллион шахуу түхэриг үридэ оронхой байгаа. Тэрэнииинь гарганалагдаһан мүнгэнэй тоодо оруулжа, мүнөө үригүй болгонхой. Тиин шэнжэлгэсээ хэхын урда тус ажахые оодоњ татаха хэрэг гараба. Түбхын түрүүндэ бардам хүрэхэ тэжээл бэлэдхэдэг болохо ёһотой байгаа. Энэ хэрэг Цитологи ба генетикын институдай директор В. Н. Молиндо даалгагдаһан юм. Тус совхоз 6 мянган толгой бодо малтай, 2 мянган моритой, 900 бугатай, мүн зүгыншүүдтэй юм. Тиин һүүлэй үедэ тэжээл бэлэдхэлгэ һайжаруулагдажа эхилэнхэй. Тиихын тулада тэжээл болгон хара таряа ургуулдаг болохо гэжэ шиидхэгдэһэн байгаа. Тэрэнь эндэ һайнаар ургана. Бүри майн һүүл багаар хара таряагаа хуряажа эхилнэ. Тиигээд намар болотор үшөө нэгэ ургаса абана. Урдань обёос балай һайнаар ургадаггүй байгаа. Тэрэниие тариха болзор хубилгажа, мүнөө 1100 гектар талмай дээрэ эрхим ургаса абадаг болонхой. Урдань гектарһаа 170 центнер кукуруза абадаг байһанаа мүнөө 260-ые абана. Эндэхи газар хара шоройтой юм. Тиимэһээ бэлшээриин газарта шолиин тэн багаар рапс тарижархибал, үбэлдөө ниилээд орой болотор тэрээн дээгүүр малаа адуулха арга олдохо. Мүн хадын боори тайшалангууд хэрэглэгдэхэ болохо. Хүрэжэ ошохонь бэрхэтэй нэгэ хадын эрид ташалаада тракторой техникэ абаашагдажа, 80 гектар газарта олон жэлэй обёос тариад, юрын полидхидо орходоо арба дахин ехэ ургаса хуряагаа.

Сибириин отделени совхоздо машина техникээр ехэ туһаламжа үзүүлээ. Эдэ бүгэдын ашаар Чергинскиин хохоо Алтайн хизаар соо эгээл эрхим үрэ дүнгүүдые туйлаһан байна. Ажахы эрхилэлгэ эрид эршэдхэжэ үшөөл шадагдаагүй. Гэбэшье һайн эхин табигдаа гээшэ. Совхоздо 3,5 мянган хүн һуудаг. Тэдэнэй 900 шахуунь хүдэлмэрилэгшэд болоно. Залуушуулые нютагтань үлөөхын тулада социально-ажаһуудалай эрхэ байдалые ехээр һайжаруулхаар хараалагдана.

Ажахын зорилгонуудай хажуугаар эрдэм ухаанай зорилгонууд шиидхэгдэжэ эхилэнхэй. Элдэб түхэлэй ба үүлтэрэй амитад элдэб нютагуудта таараһан байдаг. Тиимэһээ али али нютагуудһаа, мүн хомор болошоһоншье амитад эндэ суглуулагдажа эхилбэ.

Мяхалиг үүлтэрэй хайланд, галловей болон аквитан гэгдэдэг хашараг буханууд Шотланди болон Италиһаа асарагдаад, эндэхи байдалда һайнаар таараа.

Урдань Украинада чумагууд айхабтар бүхэриг шэрхи сарлуудтай байһан юм. Харин мүнөө тэдэ трактор машинануудта түригдэжэ, үгы болохын туйлда хүрэнхэй. Алтайн туршалгын ажахын нээгдэхэ үедэ дэлхэй дээрэ оройдоол 500 толгой тиимэ сар үлэһэн байба. Харин мүнөө тэдэнэй зариманиинь эндэ асарагданхай, Камлак тосхоной оршондо бэлшэжэ ябахань харагдадаг. Эдэ һаа томотой мандагар амитадай туруунуудынь угаа бүхэ юм. Тиин тэрэнииинь мүнөөнэй үхэр буруунуудта уг залгамжалуулан дамжуулдаг ехэ һайн бэлэй. Мүн багахан бэетэй, парпагар һоһотой хултэй яхад үнеэд ба морид эндэ асарагданхай. Яхад үнеэнэй һүн бага гэгдэр туладань тэдэниие хаа хаанагүй һүрэгһээ гаргаха эхилһэн байгаа. Тиин Новосибирскын генетигүүд тэдэниие абарба гээшэ. АН-ай СО-гой Цитологи ба генетикын институдай директорэй орлогшо Ю. Киселев Алас Хойто зүгэй районуудһаа тэдэниие хоёр-нэгээр суглуулаа юм. Энээнэй ашаар эгээл олон яхад үнеэд мүнөө Алтайда бии болонхой. Энэмнай угаа сэнтэй мал юм гэжэ эрдэмтэд хэлэнэ. Тон шэрхи тула түхэрсэн жэлдээ газаа байдаг. Гол шухаланшь юун бэ гэхэдэ, тэдэ ехэ үдэсэтэй, наһан соогоо хори шахуу тугал гаргадаг байна. Хэрбээ яхад үнеэд болон хара гүрөөһэндэл томо гадаадын бухануудай шуһа холисолдуулбал, Сибирьтэ мүнөө дээрээ үгы, угаа мяхалиг үүлтэр бии болоходоо магадгүй. Мүн Италиин хадалиг нютагуудһаа асарагдаһан кианска мяхалиг мал һайн ашаг үрэтэй байха гэжэ эндэхид найдана. Харин һүнэй үүлтэртэ малнуудһаа Англиин джерсейскэ ба айрширска үнеэд ехэ һайн байжа болохо.

Баһа нютагай ехэ үһэтэ хонид мартагданагүй. Эдэ хонид, мүн романовска Кулундын хонид ашаг шэмэ багатай гээд, тэдэниие ехээр хороохон байгаа. Теэд эдэмнай дубленко оёходо тон һайн арһа үгэдэг байна бшуу. Гэрэй амитадһаа мүн хальмаг үнеэдые асархаар хараалагдана. Һаяхан Белоруссиһаа зэбрнууд асарагдаба. Эдэ зэрлиг шахуу буханууд Сибирьтэ Полесиһээ өөрэгүйгөөр таарашоо. Саашадаа бизон, наргаг, зебу, бантенгэ гэхэ мэтын зэрлиг шахуу амитад эндэ асарагдажа, гэрэй малнуудтай шуһа ниилүүлэгдэхэ.

Тофаларай оронууд хадын бэлшээринүүдые ээлэхэ. Тэдэнтэй хамта буга, хандагай, гүрөөһэн болон лааманууд байдаг болохо. Эдэ ангууд үнэтэ ноһотой, мяха ехэтэй бшуу.

— Манай заповеднигтэ шонохоо бэшэ хамаг бүхы амитад байрлаха юм,— гэжэ туршалгын ажахын директор В. Букин хэлэнэ. — Шоне байрлуулхаһаа арсабашье, халюуниие ехэ дуратайгаар абаабди. Мүнгэлиг хара үнэтэй үнэгэдые тэдэнтэй хамта табихабди. Тэдэниие нэгэдүүлээд, гэрэй ямар нэгэн шэнэ амитаниие бии болгоходоо болохобди.

Тиин хожомоо эндэ хэдэн арбаад, магад, хэдэн зуугаад түхэл ба үүлтэрэй малнууд болон ангууд суглуулагдахадаа болохо. Тэдэнэй генэнүүдынь элдэб ондоогоор холин ниилэлдүүлжэ, үзэгдөө дуулдаагүй гэрэй амитад бии болгогдожо болохо юм.

Гэтэр эндэ бэрхэшээлнүүд бии. Тэдэнэй нэгэнииинь гэхэдэ, барилга ааляар ябуулагдана. Харин эндэхи шэнэ ажахые Академгородогтол түргэнөөр, далайса ехэтэйгээр барибал, амжалта туйлагдаха гэжэ эрдэмтэд тоолоно. Харин мүнөө Алтайн хизаарта таарамжатай подрядчик үгы байна. «Сибакадемстрой» энээниие бэе дээрээ даажа абахаяа яаранагүй. Үшөө нэгэ экономическа бэрхэшээл гэхэдэ, наука бюджедһээ тэдхэгдэдэг, харин совхозынь ажахын тоосоондо байдаг. Эдэ хоёрые һайнаар тааралдуулха арга олдоогүй. Харин энэнь үдэр бүриин асуудалнуудые шиидхэхэдэ түбэг татана. Гэбэшье тус ажахы һаруул һайхан ерээдүйтэй байха гэжэ этигэхэ дуран хүрэнэ.

(ТАСС).

БҮХЫ ТҮРЭЛЭЙ АМИТАД БА УРГАМАЛАЙ ТҮЛӨӨ

ДЭЛХЭЙН БҮМБЭРСЭГ дээрэ хамтадаа 12 миллион шахуу түрэлэй амитад ба ургамал бии юм. Тэдэнэй нэгэ миллион хэхэдынь лэ шэнжэлэгдэнхэй. Теэд тэдэниие шэнжэлжэ үрдеэгүй байтар, заримаанинь хосорон һалажа байна. Үсоржэ үгы болохын туйлда хүрэһэн амитад болон ургамалнуудые оруулһан «Улаан дэбтэр» гэдэгтэ 2000 шахуу түрэлэй амитад, шубууд, шумуулнууд, загаһад ба рептилинүүд оруулагданхай. Энэ ехэл муу баримта гээшэ. Юундэб гэхэдэ, байгаалиие сахин хамгаалха һайн арга үшөөл олдоогүй гэжэ тэрэ гэршэлнэ.

Тиин тэдэ хоморой амитадые байлгадаг заповеднигүүдэй ажал хүдэлмэридэ зорюулагдаһан уласхоорондын нэгэдэхи конгресс һаяхан Минскдэ үнгэрэгдөө.

Манай орондо 144 заповедник бии. Тэдэ 13,3 миллион гаран гектар газар эзэлдэг. Тэрэ газарынь ажахыда ашаглалгаһаа хэтэдээ гаргагданхай юм. Харин хоморой амитадай заповеднигууд мүнөө дээрээ долоо болонхой. Һагар тэдээн дээрэ үшөө арбан заповедник нэмэгдэхээр хараалагдана. Харин бүхы дэлхэйн хэмжээгээр абабал, 62 орондо хоморой амитадай 226 заповедник бии байна.

Үгы боложо байһан зарим амитад мүнөө манай орондо дахяад һэргээгдэн олошоруулагданхай. Зубр, Хойто Мүльһэтэ далайдахи Шэнэ газар гэдэгэй оро, Ладогын хаб загаһан, бага хүн шубуун, сагаан хасарта шубуун, Кавказай торхируун, ягаан сахали ба Дунда Азиин кобро тэдэнэй тоодо ороно. Эдэ бүхы амжалтанууд, ба совет эрдэмтэдэй дүй дүршэл конгресстэ хабаадагшадые ехээр һонирхуулба.

24 совет заповеднигые 1982 онһоо эхилэн, замбуулинһаа буулгаһан тухай профессор Борис Виноградовай хөөрөөн эрдэмтэдые тон ехээр һонирхуулаа. Космонавт Валентин Лебедев «Салют» гэдэг онгосоһоо тэдэ заповеднигүүдые буулгаһан байна. Заповеднигэй амидаралда оролсонгүйгөөр, хажуу тээһээнь тэрэниие адаглаха шэнэ арга бии болобо гээшэ.

Хоморой амитадай заповеднигүүд тухай асуудалаар Минскдэ үнгэрһэн нэгэдэхи конгресс имагтал Минскдэ бэшэ, харин хоморой амитадай Березиногой заповеднигтэ болоо. Энэ юугээрээ суутайб гэхэдэ, үгы боложо байһан халюуниие абараа юм. 1929 ондо халюунай таба-зургаахан лэ бүлэ эндэ байһан. Харин мүнөө Березино мүрэн дээрэ халюунуудай гэрэй бумбэгэрхэн оройнууд хаа хаанагүй бултайн харагдадаг болонхой. Эндэхи халюунуудые үнинэй барижа, ороной бусад нютагуудта абаашажа нютагжуулдаг болонхой. Березиногой заповеднигтэ зубрнууд һайн амидардаг. Тэдэнээ Беловежскэ тужада байһанаа, өөһэдөө эндэ нүүгээ юм. Хуушан газартань 200 зубр үлдэнхэй.

Хоморой амитадай заповеднигүүдтэ зорюулагдаһан конференци дайн сэрэгтэ эсэргүү шэглэлтэй байһараа шалгараа. Конгресстэ байлсаһан СССР-эй космонавт Валентин Лебедев соёл болбосоролой заповедник болохо Газар дэлхэйе дайн сэрэгһээ хамгаалха тухай гайхамшаг үгэнүүдые хэлээ. Мексикын эрдэмтэн Гонзало Хальфтер мүн лэ эсээн тухай хэлээ. Манай конгресс эрдэм ухаанай юрын зүбшэн хэлсэлгэ бэшэ. Юундэб гэхэдэ, заповеднигүүд тухай оролдохо гээшэ түбхын түрүүндэ түби дэлхэйдэхи эб найрамдал тухай, хүнэй ба байгаалиин аша туһа тухай һанаагаа зобоһон ябадал мүн гэжэ тэрэ тусхай тэмдэглээ.

Арадууд холбоо харилсаагаа бэхижүүлэн, дүй дүршэлөө, эрдэм мэдэсээ, технологиёо андалдан абалсажа, энхэ тайбан байдал тогтонижуулха ёһотой гэжэ США-гай эрдэмтэн Вильям П. Грегг бэшэһэн байна.

(АПН).

СССР-эй Наукануудай академиин Сибириин отделениин эрдэмтэд атомай элшэ хүсые шэнжэлхэ талаар горитой хүдэлмэри ябуулдаг юм. Сибириин атомшигуудай шэнжэлгэнүүд асари ехэ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: физико-математикын эрдэмэй доктор Г. М. Тумэнин, физико-математикын эрдэмэй кандидат В. В. Петров.

ТАСС-ай фотохронико.

ШАСАРГАНА, ШАСАРГАНА

ШАСАРГАНЫН эм дон болохо шэнжэнь эртэ урда сагһаа мэдээжэ юм. Тэрэ нервээ, элсэндэ, зүрхэндэ һайн мүн шуһанай бараалтые гүримшүүлдэг. Илангаяа удаан эдэгэдэггүй яра шарха аргалхада, мүн хамарай үбшэнүүдтэ һайн юм. Шасарганые бүри 30-аад онуудһаа эхилэн Барнаулда Алтайн сэсэрлигэй туршалгын институдта шэнжэлжэ эхилһэн. Мүнөө тэрэ сууда гараһан Сибириин сэсэрлигэй эрдэм-шэнжэлэлгын институт болонхой. Томо жэмэстэй, огто хадхуургүй шахуу шэнэ сортын шасаргана эндэ бии болгогдоо. Тэрээндэнь, С, Р, К, В гэжэ витаминууд бии. Мүн тэрэ каротин ехэтэй ба тон шухаг дайралдадаг Е витамин (токоферол) тэрээн соо бии.

Шасарганын тоһо гэртээ хэхэ хэдэн арга эрдэмтэд зууршалба. Тэдэнэй нэгэниинь ямар бэ гэхэдэ, хатаажа бутаруулагдаһан шасарганые тэрээнтэй адли хэмжээнэй наран сэсэгэй тоһонтой холидог. Тэрэнээ 60 градусһаа дээшэ бэшэ халуунтай духовко соо 24 час байлгана. Энээнһээ халуун газарта удаан байлгабал, тоһоной һайн шэнжэнь үгы болошохо юм. Һүүлээрнь тэрэ холисоёо капрон соо хэжэ бажуудаг. Абтаһан энэ продукт шасаргана наран сэсэг хоёрой тоһонуудай холисо гээшэ. Хэрбээ тэрээн соо шасарганын тоһые ехэ болгохо гээ һаа, хатаажа татагдаһан шасаргана дахин абажа, тэрээн дээрэһээ үнөөхи холисо тоһоёо хээд, баһал олон час халаадаг. Хоёр-гурба дахин иигэжэ хэбэл, яһала һайн шанартай шасарганын тоһо абажа болохо гэжэ һүүлэй арбан жэлдэ шасарганые ехэ абьяастайгаар шэнжэлжэ байгаа агрохимик Александр Савельевич Эйдельнант хөөрэнэ. Энэ нүхэр шасаргана болон тэрээнһээ абтаһан зүйлнүүдые, тэрэ тоодо шасарганын тоһо ВДНХ-да харуулжа, I шатын дипломдо хүртөө юм.

А. ЧЕРНЫШЕВА.

БАЙПАЗИНСКА ГЭС

ТАДЖИГАЙ ССР. Байпазинска гидроэлектростанциин — Вахш мүрэн дээрэ баригдажа байһан зургаадахи ГЭС-эй —барилга дээрэ нэгэдэхи турбинна хоолой соргые хабсаргаха хүдэлмэри эхилбэ. Энэ харюусалгатай хүдэлмэри мэдээжэ барилгашан Социалис Ажалай Герой Мухаббат Шарифовай бригадада даалгагдаа. Барилгын бүхы участогууд хүдэлмэреэ эршэ дэлисэтэйгээр, эрхим шанартайгаар бэелүүлдэг юм.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: турбинна хоолой сорго хабсаргаха хүдэлмэри хэгдэжэ байна.

ТАСС-ай фотохронико.

...ДЭЛГҮЙ...

2500 шахуу тонно тэжээлэй белогтой дрожжо бэлэдхэгдээ.

Ой модоной Пензенскэ областной управлениин предприятинуудта «үлэгдэлнүүд» улам ехэ хэмжээгээр үнэтэ түүхэй эд болгогдоно. Жэл бүри гурбан миллион гаран түхэригэй шэлбүүһэнэй витаминтай гурил, модоной зомгоол плитанууд, мебель, сувенирнүүд, гэрэй хэрэгсэлнүүд энээгээр бүтээгдэнэ.

Эдэ бүгэдын ашаар 1,5 мянга шахуу гектар газарай ой модые алмажа, отолонгүй орхихо арга олдоо.

(ТАСС).

МОНГОЛОЙ ҺОНИН

ХЭТЭДЭЭ СЭБДЭГ ГАЗАР АШАГЛАГДАНА

МНР-эй газар дайдын гурбанай хоёр хуби шахуунь хэтэдээ сэбдэг байдаг газар юм. Тиимэһээ тэдэниие ашаглаха талаар шэнжэлэлгэ хэгдэнэ. Тусхайлбал, хэтэдээ сэбдэг газарта юумэ хадагалха уутанууд малтагдадаг. Улаан-Баатар хотын дэргэдэ тус бүридөө 500-һаа 1000 тонно хүрэтэр юумэ багтааха 9 мүльһэн уута түхеэрэгдэнхэй. Мүрэн ба Тосон-Цэнгэл гэжэ газарнуудта тэдээнһээ багашаг складууд баригданхай. Жэлэй дунда зэргын температурын нульһаа доошо байдаг нютагуудта шэнэ түхэлэй уутанууд мүнөө баригдажа байнхай.

Иимэ уута-холодильнигууд юугээрээ һайн бэ гэхэдэ, тэдээндэ үнэтэй техникэ хэрэггүй ха юм. Мүн элдэб химическэ хэрэгсэлнүүд үлүү байдаг, электрын элшэ ба үһан ехээр алмагдадаг.

БАЙГАЛАЙ ОМОЛИ ХҮБСЭГЭЛДЭ

Хүбсэгэл хадаа Монгол ороной эгээл ехэ нуурнуудай нэгэн юм. Тэрэнэй талмайнь — гурбан мянга шахуу дүрбэлжэн километр болодог. Тэндэ хадаран, гутаар, зэбгэн ба бусад загаһад бии. Һүүлэй жэлнүүдтэ Монголой мэргэжэлтэд Байгалай омоли нютагжуулха талаар ехэ хүдэлмэри хэбэ. Энэ туршалгань амжалтаар түгэсэжэ, энэ үнэтэ загаһан һүрэгөөрөө тамардаг болонхой. Жэл соо хэдэн мянган центнер загаһа эндэһээ барижа болохо юм.

ЕХЭ ОРОС-МОНГОЛ ТОЛИ

Монголой эрдэмтэд СССР-эй АН-эй Зүүн зүгые шэнжэлдэг институдай хүдэлмэрилэгшэдтэй хамта «Ехэ орос-монгол толи» гаргахаар бэлэдхэжэ байнхай. Энэнь дүрбэн ботиһоо бүридэхэ юм.

Тэрэ 250 хэблэлэй хуудаһан хэмжээнтэй байха. Энэ словарь XVIII зуун жэлһээ мүнөө хүрэтэрхи шэнэ монгол литературна хэлэнэй баялигые гүйсэд дүүрэнээр багтаажа, монгол хэлэнүүдэй толинуудһаа эгээл ехэнь болохо юм. Энэ толи хоёр арадай хэлэ шудалха тон шухала зэбсэг болохоһоо гадна, монгол литературна хэлэнэй үгын баялигые эблүүлэн гүримшүүлхэдэ ехэ туһа болохо гэжэ мэргэжэлтэд тоолоно.

«Новости Монголии» газетэ.

...ШАДАР ГАЗАР ХҮДЭЛХЭ ГҮ?..

Тиимэһээ Олекмэ мүрэн дээрэхи хүүргые хуушан гүрим дүрим баримталан бариһан байбал, тэрэ арбан жэлэй туршада гурба дахин түхэлөө алдажа муудаһан гү, али һандаргагдаһан байха бэлэй.

Газарай хүдэлхэ аюулһаа гадна, БАМ шадархи хэтэдээ сэбдэг газар мүн лэ түбэгтэй. Тэрэнэй гэдэжэ эхилбэл, аюул 1—2 баллаар дээшэлжэ болохо.

БАМ-ай зам хадаа монгол-охотско гэжэ нэрлэгдэһэн, газарай хүдэлдэг бүһэлүүрээр бүхыдөө шахуу гарана. Бидэнэр эндэ шэнжэлэлгэ хэхэдээ, олон бэрхэшээлтэй ушараабди. Хитадта гү, али Япондол адли, хэдэн мянган жэлэй туршада хэгдэһэн ажаглалта манда үгы байгаа. Тиимэһээ мянганшье жэлэй урда болоһон газарай хүдэлэлгын голыень элирүүлхэ палеосейсмологическа метод гэһэн шэнэ онол арга һанажа болбосоруулаабди. Газарай хүдэлһэнэй һүүлээр үлэдэг элдэб сараа тэмдэгүүд — нүхэ һүбэнүүд, габа гантанхайнууд, унуули болон обоонууд тэрэниие тодорхойлходо туһална.

БАМ шадар шэнэ сейсмостанцинууд эмхидхэгдээ һэн. Эдэ бүгэдын ашаар 1975 ондо тус түмэр замай баригдажа эхилтэр, хаана газар хүдэлдэг бэ гэжэ харуулһан карта табиһан байнабди. Тиин тус түмэр замай эсэсэй проект баталхада, эрдэмтэдэй зууршалга бодомжонууд хараада абтаһан юм.

— Нэгэл жэшээ харуулһуу. Байгалай хойто талада Хойто-Муйска туннель баригдана. 15 километр утатай. Эндэ ходо газар хүдэлжэ байдаг тула томо томо гранит шулуунууд һууриһаа хүдэлжэ, тэдэнэй хоорондо байһан юумэн талхан ба шабар болотороо низалагдажа, газар дорохи уһантай холисолдон шэнгэрдэг байна. Тиимэһээ эндэхи газарые бүхэлхэ талаар дэлхэйдэ урдань байгаагүй орёо инженернэ барилга хэгдээ.

Хожом БАМ-ые зубшуулан, хэдэн арбаад шэнэ хотонуудые, хэдэн зуун хүдэлмэришэнэй тосхонууд ба мүнөө үеын асари томо предприятинуудые барихаар хараалагдана. Теэд газарай ходо дорьбожо доһолжо байдаг зонодо эдэ бүгэдые бодхоохоор гээшэ гү? Эгээл аюултай газарнуудынь нарин зурагараар һунадаг гэжэ манай карта харуулна. Тиимэ газарта промышленна ба гражданска барилгануудые бодхооһоной хэрэггүй гэжэ һанагдана.

Аюулые улам бага болгохын тулада бидэнэр палеосейсмологическа онол аргаар БАМ-да шадарладаг нютагуудые шэнжэлһээрбди.

Виктор СОЛОНЕНКО,
СССР-эй Наукануудай академиин гэшүүн-корреспондент, СССР-эй АН-ай Сибириин отделениин Газарай институдай лабораторие даагша.
(АПН).

ХИЛЫН САА̄НАҺАА

ҺЭРГЫЛЭН ДОХЁОЛДОГ ХАРГЫ

«Берлекс АВ» гэдэг Швециин фирмэ автомобилиин хэрэггүй болоһон шинэнүүдые оолбосоруулжа, «гупекс» гэжэ материал гаргадаг болобо. Харгы дээрэ дэлгээгдэдэг эржэгэр хушалта энээгээр бүтээгдэнэ. Иимэ тиишэнь абаашажа болохо иимэ хушалтанууд һургуулиин дэргэдэ, амаралтын газар, больница гэхэ мэтын хажууда дэлгээгдэдэг. Жолоошод иимэ хушалтатай харгыда ойртон ерэхэдээ, машинынгаа ябадалые ээлүүдгүй аалидуулха баатай болодог. «Гупекс» гэжэ энэ материалые замай тэмдэг тодхохо һуури болгожо гү, али 40 миллиметр хүрэтэр диаметрэй хоолойе орёожо хамгаалха зүйл болгон хэрэглэхэдэ болохо.

Швециин уласхоорондын пресс-бюро.

ҮНГЭТЭ МЕТАЛЛ ХАЙЛУУЛХА ПЕЭШЭН

«А. Н. Ивен» гэдэг Эдинбургдахи фирмэ үнгэтэ металлнуудые таһалгаряагүйгөөр хайлуулха багахан хэмжээнэй пеэшэн дархалба. Тэрэнь юумэ угаадаг машинаһаа ехэ бэшэ. Нэгэн зэргэ 100 килограмм хүрэтэр металл хайлуулна.

Юумэ халаадаг графит зүйлнүүд энэ пеэшэндэ хэрэглэгдэнэ. Тэдэнэй ашаар 1500 градус хүрэтэр халуун боложо, 15 минутын туршада 80 килограмм металл хайлуулагдана. Энээн соо металлай холисонуудыешье хайлуулан абажа болохо юм.

Тус пеэшэн эгээ ехэнь 80 киловатт элшэ хүсэ гаргашалдаг. Матрица дотор металлай хатуужалгые гуримшуулжа болохо.

«Файнэншл таймс» (Англи).

ПЛАСТМАССА УРГАМАЛДА НҮЛӨӨЛНЭ

Хоёр жэлэй саана парнигуудта шэл һуулгахын тулада зурагар пластмассануудые Англида хэрэглэдэг болоһон юм. Тэдэнь ургамалда муу нүлөө үзүүлжэ хосороно гэжэ Англиин мэргэжэлтэд тоолоно.

Тэрэ пластмасса томадуудай шанар муудхаадаг, капуста болон редискые ургуулдаггүй юумэн байба. Пластмасса бии болгохын тулада хатуу поливинилхлоридта дибутил-фталат гэжэ зүйл нэмэхэдэ, тэрэнь халаалтагүй нугалзажа байдаг материал болодог юм. Хэдэн саг үнгэрһэн хойно тэрэ нэмэгдэһэн зүйлынь нэгэ химикат гаргажа, тэрэнь зарим түхэлэй ургамалай ургалтые зогсоодог.

«Нью Сайентист» (Англи).

ХОСОРЖО БАЙҺАН МҮШЭН

Газар дэлхэйһээ 9 мянган гэрэлтэ жэлээр холо газарта Тэнгэриин зүйдэлэй эгээл томо, ялагар мүшэдэй нэгэн оршодог. Астрономиин хэмжээгээр тон һаяар гэхэ гү, али 10 мянган жэл болоод, тэрэ шэнэ одон мэтэ ялагараар толорхо. Тэрэ хэмжээгээрээ 10 нарантай адли.

Иимэ ехэ хэмжээнтэй мүшэд тон үсөөн дайралдадаг. 10 миллиард мүшэдэй дунда 10 нарантай адли нэгэл мүшэн бии байдаг.

«Эта» гэжэ энэ мүшэнэй ялалзалгын һула, шанга болоһонииинь тэрэнэй хубилжа байһан тухай гэршэлнэ. XIX зуун жэлдэ тэнгэридэ тэрэ эгээл ялагар мүшэн байһан юм. Тиигээд үүлэншүү юумэ ехээр гаргажархиһаниинь, тэрэнь мүшые бүрхөөжэ, гэрэлыень һулаируулаа.

«Популар Сайенс» (США).

ТҮРЭЛ ХЭЛЭНЭЙ БАГШАНАРАЙ СЕМИНАР

Ярууның, Хориин, Хэжэнгын, Загарайн һургуулинуудта буряад хэлэ, литература заадаг багшанарай районууд хоорондын семинар Ярууның районой Эгэтын-Адагай дунда һургуулида болобо. Республикымнай багшанарай мэргэжэл дээшэлүүлгын институдай, мүн РСФСР-эй Гэгээрэлэй министерствын Национальна һургуулинуудай эрдэм-шэнжэлгын институдай Буряадай филиалай үүсхэлээр семинар зарлагдаа. Педагогикын эрдэмэй кандидат Б. Б. Батоев тэрэ семинарые хүтэлбэрилөө.

Энэ семинарай программа яһалашье дэлгэрэнгы байгаа. Буряад хэлээрээ һурагшадай мэдэсые, шадабарине, дүршэлые сэгнэхэ шэнэ нормонуудтай танилсалга, тиихэдэ хэлэлгэ хүгжөөхэ тушаа эрдэмтэ Б. Б. Батоевой һонирхолтой хөөрөөн, Эгэтын-Адагай һургуулида 1-дэхи класста бэшэлгын, 5-дахи класста литературын хэшээлнүүдтэ орожо, буряад хэлэеэ шудалха талаар эхин ба дундуур классуудай хоорондын холбооной яажа эмхидхэгдэжэ байдагые зүбшэн хэлсэлгэ, буряад хэлэн дээрээ класcһаа гадуур ябуулагдадаг хүдэлмэриин эмхидхэлые харалга, зэргэлээд байһан Үльдэргын дунда һургуулиин хизаар ороноо шэнжэлхэ музей харалга гэхэ мэтын асуудалнууд семинараймнай программада оруулагдаһан байба.

Буряад хэлэ, литература заалгаар дүй дүршэл ехэтэй багшанарай ажаллажа байһан һургуулида иимэ семинар үнгэргэгдэхэдөө, багшанарта ехэ туһатай гээшэ ха. Багшанар уулзажа, дүй дүршэл тухайгаа һанамжануудаа зүбшэлсэхэһөө гадна, эрхим бэлэдхэлтэй хэшээлнүүдые хараха үзэхэдөө, хэшээлэй ябасын һайн талые өөһэдынгөө саашанхи хүдэлмэридэ жэшээ болгон абаха ха юм.

Тэндэ 1-дэхи, 5-дахи классуудта үнгэргэгдэһэн хэшээлнүүдтэ байлсахадаа, үхибүүдые буряад хэлэндээ анхаралтайгаар хандасын үндэһэ һуури хадаа эхин классуудта табигдаха ёһотой гэһэн эрилтын үнэхөөрөө зүб гуримаар тэрэ һургуулида бэелүүлэгдэжэ байһые өөһэдынгөө нюдөөр хараабди, саашанхи хүдэлмэридөө жэшээ болгон хэрэглэхэ гэлсээбди.

1-дэхи класста дифтонгнуудые шудалха хэшээл үнгэргэгдэбэ. 45 минутын турша соо долоотойхон үхибүүд тон ехэ ойлгосо абажа, ямар ехээр ажаллаа гээшэб! Тиихэдээ хэшээлэйнгээ ябасые багшынгаа гуримтайгаар эмхидхэһэнэй ашаар үхибүүд нэгэшье эсэнэгүй, һонирхонгёор хүдэлнэ. Үхибүүд энэ урок соогоо дифтонгнуудые үгүүлжэ, үгэ соо оложо, бэшэжэ һураха зуураа, буряад арадайнгаа сэсэн мэргэн ухаанай дээжэ болохо оньһон үгэнүүдтэй , таабаринуудтай танилсажа, үгэ хүүрээ баян найруулгатай болгожо шадалгын эхин алхам хэнэ. Энэ һургуулиин эхин классуудта иимэ үндэһэ һуури хододоо табигдажа байһаниинь 5-дахи класста үгтэһэн литературын урогто харагдаа. ВЛКСМ-эй 65 жэлэй ойдо зорюулагдан, 9-дэхи класста үнгэргэгдэһэн хүмүүжүүлхы хэшээлдэ тэрэнь баһал тобойсо гаража ерэбэ.

5-дахи классай һурагшад Ж. Балданжабоной «Бургэд» гэжэ повестиин эхин бүлэгүүдые уншаад, удхаарнь дэлгэрэнгы хөөрэлдөө үнгэргэхэдөө, мүнөө үедэ хэрэглэгдэхэеэ болиһон үгэнүүдые (архаизм) гү, али өөһэдынь наһанда хүсэд ойлгогдосогүй үгүүлэлнүүдые олоод лэ, удхыень багшынгаа хүтэлбэри доро элирүүлнэ. Энэмнай ном гээшые ёһотоор уншажа һураһанай шэнжэ тэмдэг ха юм: уншаһан нэрэ зүүгээд, үгэ хэлэндэнь анхаралаа табидаггүй үхибүүн тиимэ үгэнүүдые олохошьегүй, бэдэрхэшьегүй ха юм.

Уншаһанайнгаа удхые оаян найруулгатайгаар хөөрэжэ һуралгын хүдэлмэриин нигэжэ хододоо ябуулагдажа байһаниинь 9-дэхи классай хүмүүжүүлхы хэшээлдэ бүришье эли тодоор харагдаа гэжэ үшөө дахин онсолхо дуран хүрэнэ.

Энэ хэшээлдэ нютагай 4 үеын комсомолшуудай түлөөлэгшэд айлшаар уригдажа ерэһэн байба. Эдэ айлшад энэ хэшээлдэ хабаадаһан һургуулиин бүхы комсомолшуудта хандахадаа, ямаршьегүй үндэһэн буряад хэлэн дээрээ хөөрэлдэжэ, нютагайнгаа түүхые, 20-ёод онһоо эхилжэ, ажахынгаа мүнөөдэр болотор урган хүгжэһые жэшээтэ баримтанууд дээрэ тобойлгоно. Тиихэдээ саашанхи ажабайдалдаа буряад арадайнгаа ёһо гуримые сахижа, тоонто нютагаа арьбажуулжа, элинсэг хулинсагайнгаа, эхэ эсэгынгээ уг дамжуулан хөөрэлдэжэ, баяжуулжа байдаг түрэл хэлэеэ мартангүй шудалжа, улам һайжаруулжа байхыень мүнөө үеын комсомолшуудые айлшад уряална.

Иимэ бэлэдхэлтэй хүдэлмэри хадаа Эгэтын-Адагай һургуулиин, илангаяа буряад хэлэнэй литературын багшанарай түрэлхи хэлэеэ хүгжөөхэ талаар имагтал хэшээлдээ бэшэ, харин бүхы тосхон, нютаг соогоо ябуулжа байдаг хүдэлмэрине гэршэлэн баримтална гээшэ ааб даа.

Удаань Үльдэргэ ошожо, дунда һургуулиин дэргэдэхи музей харабабди. Арадайнгаа уг гарбалые, ёһо заншалые сахижа ябаха талаар мүнөө үхибүүдтэ тон хэрэгтэй һалбари болодог байна гэжэ тэрэ музей сэгнэгдээ.

Буряад хэлэ, литератураа һайнаар зааха, дүй дүршэлөө һайжаруулха талаар иимэ семинар багшанарай дунда үнгэргэгдэжэ байхадаа, ехэхэн лэ үрэ дүнтэй байна. Иимэ үрэжэлтэ семинарнууд жэлдээ нэгэшье дахин үнгэргэгдэжэ байһай гэжэ багшанар бүхэн хэлсээд лэ тараа һэмди.

Ц. СУЛЬТИМОВ,
Загарайн районой Асагадай дунда һургуулиин багша.

Прибайкалиин райгүйсэдкомой дэргэдэхи дотоодын хэрэгүүдэй таһагта ахалагша милициин лейтенант Александр Пантелемонович Бурдуковский (зураг дээрэ) госавтоинспектороор дүрбэн жэлэй туршада хүдэлнэ. ГАИ-гай Саратовска һургуули дүүргэһэн Александр Пантелемонович ажал хэрэгээ һайн мэдэдэг мэргэжэлтэ юм. Гадна тэрэ нийтын ажалда ехэ эдэбхитэй хүн.

В. РУБЦОВОЙ фото.

ХИЛЫН СААНАҺАА
ТАСС АПН.

ЭБ НАЙРАМДАЛАЙ БҮХЭДЭЛХЭЙН СОВЕДЭЙ УРЯА

ХЕЛЬСИНКИ. Американ захиргаанай эзэрхэг түримхэй ябуулгануудта дайрагдажа болохо Түбэй Америкын ба Карибска далайн оршондохи оронуудай арадуудтай һаналаа нэгэдэлгын долоон хоногые ноябриин 21—27-до үнгэргэхые Эб найрамдалай Бүхэдэлхэйн Совет уряалба. Гренада гэжэ багахан орондо эсэргүү гэмтэ ябуулга үүдхэһэн Вашингтоной зүгһөө Түбэй Америкэдэ, Карибска далайн оршондо сэрэгэй шэнэ һүйдхэлтэ ябуулгануудай аюул тохёолдуулагдажа байна гэжэ эндэ тараагдаһан мэдүүлгэ дотор уласхоорондын олониитын анхаралые хандуулна. Сэрэгэй ба экономическа айхабтар ехэ хүсэтэй гүрэнэй гутамшаг муухай энэ гэмтэ хэрэг США-гай зонхилогшодой нэгэндээ нэтэрһыень элирхэйлэн харуулна бшуу.

БҮТЭМЖЭТЭЙ ҺАЙН ОРШОН БАЙДАЛДА

ХЕЛЬСИНКИ. Европодохи этигэл найдалые, аюулгүй байдалые бэхижүүлхэ, буу зэбсэгүүдые хуряаха хэмжээнүүд тушаа ерэхэ жэлэй январь һарада Стокгольмдо нээгдэхэ конференциин нэгэдэхи шатые үнгэргэлгэтэй дашарамдуулан зарлагдаһан бэлэдхэлэй уулзалгын амжалтатайгаар дүүрэһэндэнь сэдьхэлээ ханажа байһанаа Финляндиин правительство мэдүүлнэ гэжэ Финляндиин гадаадын хэрэгүүдэй министр Пааво Вяюрюнен хэлэбэ. Хельсинкидэ болоһон бэлэдхэлэй уулзалгын хүдэлмэри бүтэмжэтэй һайн оршон байдалда үнгэрбэ гэжэ «Суоменмаа» газетэ бэшэнэ. Бүхы делегацинууд нийтэ Европын зүблөөн дээрэ эхилһэн үйлэ хэрэгүүдые үргэлжэлүүлхэ хүсэлэнтэй байһанаа мэдүүлнэ.

Стокгольмдо болохо конференци энэ үйлэ хэрэгүүдтэ шэнэ удха шанар олгохо байна гэжэ Финляндиин правительство тоолоно гээд министр мэдүүлээ. Европодохи сэрэгэй хёмороо зүришэлдөөнэй аюулые һуларуулха зорилготойгоор нэмэлтэ хэмжээнүүд конференци дээрэ зүбшэн хэлсэгдэхэ.

ООН-ой ГЕНЕРАЛЬНА АССАМБЛЕЙН СЕССИ

НЬЮ-ЙОРК. Палестинын араб арадай үндэһэн эрхэнүүдые хаһаха зорилготой Израилиин эзэрхэг түримхэйшүүлэй харата ябуулгануудаар һанаагаа зобожо байһанаа ООН-ой Генеральна Ассамблейн хоёрдохи комитедтэ (экономическа ба финансын асуудалнууд) болоһон хөөрэлдөөндэ хабаадагшад мэдүүлбэ. «Булимтаран эзэмдэгдэһэн Палестинын газар дээрэхи палестин арадай эрхэ байдал тухай» ООН-ой Генеральна секретарь Х. Перес де Куэльярэй элидхэлые комитет зүбшэн хэлсэжэ түгэсхэбэ.

Булимтаран эзэмдэгдэһэн Палестинын газар дээрэ демографическа бүридэлые хубилгаха, тэдээн дээрэ Израилиин һуурин тосхонуудые байгуулха талаар шэглүүлэгдэһэн политикаяа дары болюулха эрилтэ делегадууд Израилиин урда табяад, Палестинын арадта туһаламжа үзүүлхэ тухай дуугаа үгэһэн байна.

ҺАНАЛАА НЭГЭДЭЛГЭЕЭ БЭХИЖҮҮЛХЭ

ПРАГА. Эрхэнүүдэйнгээ түлөө уругвай арадай тэмсэлтэй һаналаа нэгэдэлгээ бэхижүүлхыень Профсоюзуудай Бүхэдэлхэйн Федераци бүхы оронуудай ажалшадые уряалаад, профсоюзай эмхинүүдые хашалта харшалалгаяа болюулха, политическэ үзэл бодолойнгоо түлөө хаагдаһан мянга гаран хүниие шорон түрмэнүүдһээ сүлөөлхэ эрилтэ табиба.

Оппозиционно политическэ хүсэнүүдэй уряагаар эсэргүүсэлтын нийтэ-национальна үдэр ноябриин 9-дэ Уругвайда үнгэргэгдэһэн байгаа гээд ВФП-гэй эндэ толилогдоһон мэдүүлгэ дотор тэмдэглэгдэнэ. Бүхы орон дотор буһалгаан боложо, ажалшадай 80-яад процентнь хабаадаһан байгаа. Экономическа доройтон уналгые усадхаха, демократическа эрхэнүүдые һэргээхэ эрилтэнүүдые тэдэнэр табиба. Буһалгаанда хабаадагшадые полицинхид үлдэн намнаһан байна.

БАЯР ЁҺОЛОЛ БОЛОБО

ПРАГА. ЧССР-эй революционно профсоюзай хүдэлөөнэй хүндэлэлэй дэбтэртэ социалис ажалай 15 бригадые бэшэжэ оруулалгын баяр ёһолол социалис ажалай түлөө хүдэлөөнэй 25 жэлэй ойн урда тээхэнэ Чехословакиин ниислэл хотодо болобо.

Профсоюзуудай Центральна Соведэй секретарь В. Маржик сугларагшадай урда үгэ хэлэхэдээ, орон дотор арадай засагые тогтоолго олониитын зохёон байгуулхы үүсхэл эдэбхиие үзэгдөө дуулдаагүйгөөр хүгжөөгөө, «Социалис ёһоор ажаллаха, ажаһууха» гэһэн уряа доро социалис ажалай түлөө хүдэлөөе үргэнөөр дэлгэрүүлхэ арга олгоо гэжэ тэмдэглээ.

Мүнөө үедэ республикын бүхы ажалшадай 40 гаран процентнь социалис ажалай бригадануудые нэгэдүүлнэ. Тэдэнэй ажал ябуулга КПЧ-гэй XVI съезд дээрэ хараалагдаһан хүгжэлтэ түгэс социалис общество байгуулгын программа бэелүүлгэдэ ехэ хубитаяа оруулна.

США-гай КОМПАРТИИН СЪЕЗД

НЬЮ-ЙОРК. США-гай Коммунис партиин Кливлендэдэ (Огайо штат) болоһон XXIII съезд дээрэ Центральна Комитедэй ба Центральна шалгалтын комиссиин гэшүүд һунгагдаба.

ЦК-гай заседани дээрэ Гэс Холл партиин Генеральна секретаряар нэгэн дуугаар һунгагдаа. Генри Уинстон дахинаа США-гай Компартиин национальна түрүүлэгшэ болобо.

Т. ЖИВКОВ А. ПАПАНДРЕУТЭЙ УУЛЗАБА

СОФИ. БКП-гэй ЦК-гай Генеральна секретарь, НРБ-гэй Гүрэнэй Соведэй Түрүүлэгшэ Т. Живков Грециин премьер-министр А. Папандреутай Болгариин Велико-Тырново хотодо уулзажа хөөрэлдэбэ.

Хоёр талын харилсаае хүгжөөлгын асуудалнууд, мүн уласхоорондын гол шухала асуудалнууд, нэн түрүүн американ ракетно-ядерна шэнэ буу зэбсэгүүдые Баруун Европын зарим оронуудта тараан тодхолгын аюулта түсэбүүдые НАТО-гай талаһаань уламжалан орёо түгшүүрилтэй болоһон Европодохи байдал хөөрэлдөөнэй үедэ зүбшэн хэлсэгдэһэн байгаа. Балканай хахад аралые ядерна буу зэбсэггүй зоно болгохо тухай дурадхалда хабаатай асуудалнуудые хоёр тала мүн лэ хаража үзэбэ.

Эб найрамдал ба аюулгүй байдалые бэхижүүлгын хэрэгтэ Болгариин Арадай Республика саашадаашье горитой хубитаяа оруулха юм гэжэ Т. Живков хөөрэлдөөнүүдэй дүнгүүдээр үнгэргэгдэһэн пресс-конференци дээрэ мэдүүлээ. США болон НАТО-гай талаар тэдэнэй союзнигуудай дэбэргэжэ байһан буу зэбсэгүүдые бүтээн гаргалгые зогсоохо гээшэ мүнөө үеын гол шухала асуудал болоно гэжэ тэрэ тэмдэглээ. Ядерна дайнай аюулые зайсуулан сарахын тула, эб найрамдалые бэхижүүлхын тула бүхы юумэ хэхэ шухала. Балканиие ядерна буу зэбсэггүй зоно, эб найрамдалай ба харилсаа холбооной зоно болголго энэ замда шухала алхам болохо бшуу.

СПОРТ

«САГААН ТЭРГЫН» ШАНДА ХҮРТЭБЭ

ВЛКСМ-эй ЦК-гай «Сагаан тэргэ» гэжэ клубай шанда хүртэхын түлөө һурагшадай дунда шатараар Улаан-Үдын Советскэ районой түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөн болобо. Аяар 15 һургуулиин 80 гаран эдир шатаршад энэ һонирхолтой мүрысөөндэ хабаадаһан байгаа.

Эдир шатарша хүбүүд, басагадай мэргэжэл шадабариин дээшэлжэ байһые мүрысөөн гэршэлбэ. Һурагшадай олонхид эртэ урдын энэ гоё һайхан наадаанай теориие яһала һайн мэдэхэ байһанаа харуулаа. Манай республикын үнинэй тренер, спортын ветеран А. М. Игумновай һурагшад мүнөө хүүгэдэй спортын һургуулида тренернүүдээр хүдэлнэ.

Мүрысөөнэй дүнгүүдые согсолходо, Улаан-Үдын 1-дэхи һургуулиин шатаршад илажа, ВЛКСМ-эй Советскэ райкомой, районно спорткомитедэй Хүндэлэлэй грамотаар, кубогаар шагнагдаһан байха юм. 33-дахи һургуулиин эдир спортсменүүд — хоёрдохи, найман жэлэй 4-дэхи һургуулиин команда гурбадахи һууринуудые эзэлбэ.

Басагадай дунда һонирхолтой, шанга тэмсэл болобо. Ушарынь юуб гэхэдэ, 4-дэхи һургуулиин 5-дахи классай һурагша Оля Очирова, 6-дахи класста һурадаг Эля Доржиева гэгшэд тус тустаа 8-һаа 7,5 очко абаһан байна. Зүгөөр коэффициентээрээ Оля Очирова һурагшадай дундаһаа Советскэ районой чемпионой нэрэ зэргэдэ хүртөө.

Түрүүшын хюлгэ дээрэ хүбүүдэй дундаһаа 1-дэхи һургуулиин 7-дохи классай һурагша Дима Хаглеев онсо шалгаржа, бүхы найман партидаа илалта туйлаба.

3-дахи һургуулиин 4-дэхи классай һурагша Саян Соктоев бэлигтэй бэрхэ шатаршан боложо ябаһанаа харуулаа. Тэрэ 8-һаа 8 очко абажа, хоёрдохи хюлгэ дээрэ наадагшад сооһоо илалта туйлаһан байха юм. Удаадахи хюлгэ дээрэ 2-дохи һургуулиин 5-дахи классай һурагша Б. Ербахаев эрхимлэбэ.

Тиигэжэ түрүүшын гурбан һуурида гараһан һургуулинуудай шатаршадай команданууд «Сагаан тэргын» шанда хүртэхын түлөө Улаан-Үдэ хотын түрүү һуури эзэлэлгын түгэсхэлэй мүрысөөндэ хабаадаха эрхэдэ хүртэһэн байна.

Б-М. ЖИГЖИТОВ.

Хүнгэн атлетикэ

ОРОНОЙ СУГЛУУЛАГДАМАЛ КОМАНДАДА...

СССР-эй суглуулагдамал командын тренернүүдэй совет, СССР-эй Спорткомитедэй хүнгэн атлетикын управлени манай нютагай басаган — «Трудовые резервы» бүлгэмэй олимпийскэ бэлэдхэлэй түбтэ хүмүүжүүлэгдэһэн спортын мастерта кандидат Татьяна Гуриновае дундуур болон холын зайда урилдалгаар оронной залуушуулай суглуулагдамал командада кандидадаар оруулба.

2-дохи техническэ училищиин һурагша Т. Гуринова республикын оло дахин чемпионка, рекордсменка, 1500 метрэй урилдаанда бүхэроссин мүрысөөндэ илагша, энэ жэлдэ Вильнюс хотодо үнгэргэгдэһэн СССР-эй чемпионадта мүнгэн медаляар шагнагдагша болоно. Комсомолой-профсоюзай шанда хүртэхын түлөө Паланг хотодо болоһон бүхэсоюзна мүрысөөндэ мүнгэн медаляар шагнагдаһан байгаа.

Байгша ондо Татьяна Гуринова СССР-эй суглуулагдамал командын бүридэлдэ оруулагдажа, Ленинградта үнгэргэгдэһэн «Ханин барисаан» гэжэ уласхоорондын ехэ мүрысөөндэ хабаадааһэн.

Таня һорилго бэлэдхэлдээ ехэл анхаралтайгаар хандадаг дээрэһээ амжалта туйлаа гээд тэмдэглэлтэй.

Тренернүүд— П. К. Михалев, РСФСР-эй габьяата тренер В. Д. Домнин гэгшэд Татьяна Гуриновае һурган һоридог юм.

Б. ВАСИЛЬЕВ.

ТОБШОХОНООР...

БОКС. СССР-эй Спорткомитет Буряадай багшанарай институдай студент Владимир Марченкада СССР-эй спортын мастерай хүндэтэ нэрэ зэргэ олгобо.

В. Марченко «Байгал» журналай шанда хүртэхын түлөө Улаан-Үдэдэ үнгэргэгдэдэг бүхэсоюзна заншалта мүрысөөндэ хабаадахадаа, 57 килограммай шэгнүүртэн сооһоо онсо шалгараа һэн. Тэрэ— залуушуулай дундаһаа республикын чемпион, «Буревестник» бүлгэмэй Россин соведэй мүрысөөндэ мүнгэн медаляар шагнагдагша мүн. Тренернүүд Анатолий Куренков, уласхоорондын классай спортын мастер, педагогикын эрдэмэй кандидат Валерий Стрельников шэнэ мастерые һурган хүмүүжүүлһэн байгаа.

• • •

Боксоор «Урожай» бүлгэмэй Россин соведэй суглуулагдамал команда эдэ үдэрнүүдтэ Куйбышев хотодо һорилго бэлэдхэл хэжэ байна. Команда залуушуулай дунда ВЦСПС-эй түрүү һуури эзэлхын түлөө ноябриин 20—25-да Оренбург хотодо үнгэргэгдэхэ мүрысөөндэ хабаадаха юм.

Россиин хүдөөгэй боксернүүдэй суглуулагдамал командын бүридэлдэ Буряадай хүдөө ажахын институдай студентнэр Андрей Гыргенов, Баяр Дариев, Цырендоржо Баянов гэгшэд ороно.

ҺУР ХАРБАЛГА. Залуушуулай дунда һур харбалгаар СССР-эй түрүү һуури эзэлхын түлөө Москва хотодо үнгэргэгдэхэ үбэлэй мүрысөөндэ хабаадаха зорилготойгоор «Динамо» бүлгэмэй Түбэй соведэй команда эдэ үдэрнүүдтэ Харьковта һуралсал һорилго хэжэ байна.

Спортын мастернууд — залуушуулай дундаһаа ороной чемпионка, Буряадай хүдөө ажахын студентка Янжима Цыренжапова, ВСТИ-гэй студентка Ольга Бартанова, багшанарай институдай студентка Ирина Савченко гэгшэд Түбэй соведэй суглуулагдамал командын бүридэлдэ ороно.

СПАРТАКИАДА. «Элүүр энхэ байлгын» XII спартакиадын мүрысөөндэ республикын техническэ мэргэжэлэй 19 училищиин 200 гаран хүдэлмэрилэгшэд хабаадаба. Мүрысөөн 2-дохи, 7-дохи, 13-дахи техническэ мэргэжэлэй училищинуудай спортын залнуудта, тамаралгын бассейн соо үнгэргэгдэһэн байгаа.

Спортын дүрбэн зүйлөөр— мэргэн буудалгаар, столой теннисээр, волейболоор, тамаралгаар мүрысөөнүүд үнгэргэгдөө.

Техническэ мэргэжэлэй һуралсалай управлениин физкультурнигууд спартакиадын гол шанда түрүүшынхеэ хүртэһэн байна. 13-дахи ГПТУ-гай хүдэлмэрилэгшэд — хоёрдохи, Хэжэнгын районой техническэ мэргэжэлэй 10-дахи училищиин команда гурбадахи һуури эзэлбэ.

Б. МИРОМАНОВ.

«ПРАГЫН КОНЬКИНУУД»

ПРАГА. Эндэ болоһон «Прагын конькинууд» гэжэ фигурна халтиралгаар уласхоорондын заншалта мүрысөөндэ гол түлэб залуу спортсменүүд шалгарба. Хоёр-хоёроороо халтиралгада Москвагай фигуристнууд Инна Беккер, Сергей Лихановский гэгшэд илажа гараба.

Хариин гүрэнэй фигуристнуудай дундаһаа Японой түлөөлэгшэдэй онсо шалгарһан ушарые эндэ тэмдэглэлтэй. Эхэнэрнүүдэй дунда болоһон тэмсэлдэ арбан дүрбэн наһатай Мидори Ито илаба. Тиихэдэ эрэшүүлэй дундаһаа баһал энэ ороной түлөөлэгшэ Такаси Мура нэгэдэхи һуури эзэлбэ. Такаси Мура Тосимо Итотой хоёр-хоёроороо халтиралгаар мүрысэхэдөө, гурбадахи һуурида гараа.

Конькигаар хатарагшадай дундаһаа манай түлөөлэгшэд Майя Усова болон Александр Жулин гэгшэд муу бэшэ бэлэдхэлтэйгээ харуулжа, хоёрдохи һуури эзэлбэ.

(ТАСС).

ПРАВДА БУРЯТИИ

Нэгэдэхи хуудаһанда. «Һурагшын бэсын элүүр энхэ»—түрүү бэшэг. «Мал ажал—онсо шухала һалбари»—мэдээсэлнүүдэй суглуулбари.

Хоёрдохи хуудаһан тематическа, бүхэсоюзна социалис мүрысөөнэй ябаса тухай материалнуудаар бүридхэгдэнэ.

Гурбадахи хуудаһанда. Буряадай сценын мастернууд. «Дугаржап Дашиев дуулана»—В. Усовичой статья. Хилын саанаһаа абтаһан мэдээсэлнүүдэй суглуулбари. АПН-эй, ТАСС-ай материалнууд.

Дүрбэдэхи хуудаһанда. Соёлой һониной суглуулбари. «Түймэрэй болоогүй байһанда...»—А. Емельяновай статья.

СЭНХИР ЭКРАН

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

Москва. 8.55 — Дамжуулгын программа. 9.00 — «Время». 9.40 — Үглөөнэй гимнастика. 9.55 — Концерт. 10.20 — «Молодые» — уран һайханай фильм. 11.45 — Баримтата фильмүүд. 12.25 — Украинын ССР-эй техническэ мэргэжэлэй һургуулинуудай уран һайханай коллективүүдэй концерт. 13.15 — Шэнэ һонин. 15.15 — Шэнэ һонин. 15.35 — Баримтата фильм. 16.25 — Чувашай АССР-эй Гүрэнэй дуу, хатарай ансамблиин концерт. 17.10 — Баримтата фильм. 17.30 — Социалис Ажалай Герой, үрэмдэлгын мастер С. Н. Урусовтай һурагшад уулзаха.

Улаан-Үдэ. 18.10 — Уласхоорондын шэнжэлэл (буряадаар). 12.25 — «Байгал» — мэдээсэлэй программа.

Москва. 19.00 — «Залуушуулые һурган хүмүүжүүлгын түлөө һурган хүмүүжүүлэгшэдэй эрхэтэн ёһоной харюусалга». 19.30 — Эрдэм дэлгэрүүлгын фильм. 19.45 — «Мүнөөдэр— түби дэлхэй дээрэ». 20.00 — Мультфильм. 20.20 — Эстрадна концерт. 20.45 — «Подросток» — 6 серитэй уран һайханай фильм (3-дахи сери). 22.00 — «Время». 22.35 — «Мария Николаевна Ермоловагай зохёохы ажал ябуулга». 23.45 — «Мүнөөдэр — түби дэлхэй дээрэ». 24.00 — Гүрэнэй камерна «Виртуозы Москвы» оркестр наадаха.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

Москва. 8.55 — Дамжуулгын программа. 9.00 — Үглөөнэй гимнастика. 9.15 — Баримтата фильм. 9.35, 10.35 — Физикэ, 6-дахи класс. 10.05, 10.30 — Испан хэлэн. 11.05 — С. Есенинэй шүлэгүүд. 11.40, 12.40 — Зоологи. 7-дохи класс. 12.05— «Манай саад». 13.05 — Түүхэ. 5-дахи класс. 14.00 — «В. Гюгогой ажабайдалай ба зохёохы ябуулгын хуудаһанууд». 15.00 — «Последний подвиг Камо» —уран һайханай фильм. 16.30 — Шэнэ һонин.

Улаан-Үдэ. 18.00 — Соносхолнууд.

Москва. 18.10 — «Шатарай һургуули». 18.40 — Б. Тихонов баяан дээрэ наадаха.

Улаан-Үдэ. 19.00 — «Ном уншагшадай анхаралда». 19.30 — «Корпус генерала Шубникова» — уран һайханай фильм.

Москва. 21.00 — «Амгалан нойрсогты, багашуул!» 21.15— Баримтата фильм. 22.00 — «Время». 22.35 — «Печки-лавочки»—уран һайханай фильм. 00.15 — Хоккейгээр СССР-эй чемпионат. «Трактор» — «Сокол» (2-дохи ба 3-дахи шата).

САГАЙ УЛАРИЛ

МҮНӨӨДЭР республика доторнай сэлмэг байха. Баруун-хойноһоо секундын 5—10 метр хүсэтэйгөөр һалхилха. 7—12 градус хүйтэн байха. Баунтын райондо 10—15 градус хүйтэн байха.

УЛААН-ҮДЭДЭ сэлмэг байха, һулаханаар һалхилха. 9—11 градус хүйтэн болохо.

НОЯБРИИН 17—18-най үдэрнүүдтэ сэлмэг байха. һулаханаар һалхилха. Һүниндөө 17—22, ноябриин 18-да 15—20, Баунтын райондо һүниндөө 25—30, үдэртөө 7—12, ноябриин 18-да 5—10, Баунтын райондо 16 градус хүрэтэр хүйтэн байха.

(Газетымнай удаадахи номер ноябриин 19-дэ гараха).

Редакторай орлон И. Р-Д. ОЧИРОВ.

МАНАЙ АДРЕС, ТЕЛЕФОНУУД: ИНДЕКС: 670000

г. УЛАН-УДЭ ул. КАЛАНДАРИШВИЛИ, 23, редактор—2-50-96, приемная—2-54—54, зам. редактора—2-68-08, зам. редактора—2-62-62, отв. секретарь —2-50-52, секретариат—2-66-76, отделы: партийной жизни—2-34-05, пропаганды—2-56-22, промышленности и строительства—2-61-35, сельского хозяйства—2-64-36, 2-63-86, советского строительства и быта—2-69-58, культуры и школ—2-60-21, 2-57-63, информации—2-60-91, переводов—2-54-93, писем и селькоров—2-67-81, корректорская—2-33-61, выпускающие—2-35-95, отдел объявлений —2-65-54.

Республиканская типография Государственного комитета Бурятской АССР по делам издательств, полиграфии и книжной торговли г. Улан Удэ, ул. Ленина 35. Н-03635. Заказ № 265. Индекс 04649.